

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE**

**MODERN CHALLENGES AND
TOPICAL ISSUES OF SCIENCE,
EDUCATION AND SOCIETY**

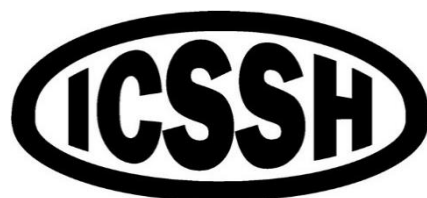
Book of abstracts

February 7, 2024

**Tampere,
Finland**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE**

**MODERN CHALLENGES AND
TOPICAL ISSUES OF SCIENCE,
EDUCATION AND SOCIETY**

Book of abstracts

**February 7, 2024
Tampere,
Finland**

UDC 33

International scientific-practical conference “Modern challenges and topical issues of science, education and society”: conference proceedings (Tampere, Finland, February 7, 2024). Tampere, Finland: Scholarly Publisher ICSSH, 2024. 83 pages.

The proceedings of the International scientific-practical conference “Modern challenges and topical issues of science, education and society” featured the materials of participants from:

Kherson State Agrarian and Economic University

National Academy of Internal Affairs

Sumy National Agrarian University

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Дніпровський державний технічний університет

Донбаська державна машинобудівна академія

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Західноукраїнський національний університет

Київський національний університет будівництва і архітектури

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Костянтинівська спеціальна школа № 32 Донецької обласної ради

Львівський національний університет імені Івана Франка

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця

Національний університет “Запорізька політехніка”

Національний університет “Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка

Одеський національний медичний університет

Пенітенціарна академія України

Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Херсонський державний університет

Черкаський державний технологічний університет

Чернігівський інститут інформації, бізнесу і права ЗВО “Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая”

© Автори тез, 2024

© Center for financial-economic research, 2024

© International Center of Social Sciences and Humanities, 2024

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

CONTENTS

SECTION 1. PEDAGOGICAL SCIENCES.....	6
<i>Аніщенко В. О.</i> ДО ПИТАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	6
<i>Vasilenko O. V.</i> ACTIVE AGEING AND LIFELONG LEARNING STRATEGY	8
<i>Гребінь-Крушельницька Н. Ю.</i> АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	10
<i>Дем'яненко Н. М.</i> ТЕХНОЛОГІЯ СИТУАТИВНОГО МОДЕЛЮВАННЯ У ПІДГОТОВЦІ ВИКЛАДАЧА-ТЬЮТОРА (МАГІСТЕРСЬКИЙ РІВЕНЬ).....	12
<i>Зайченко Н. І.</i> ІНТЕРВ'Ю З ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГОЮ (1928 Р.)	14
<i>Кім Л. Я.</i> ОСОБЛИВОСТІ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	15
<i>Кузнецова Т. Г., Казмірчук В. В.</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ В СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ З ПОРУШЕННЯМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	18
<i>Морар Л. А., Самойленко Т. О.</i> РОЛЬ ТА ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	21
<i>Сало В. В., Вітрук О. Є.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ	22
SECTION 2. EDUCATION (PRESCHOOL, PRIMARY, SECONDARY, VOCATIONAL AND SPECIAL EDUCATION).....	24
<i>Боляк Т. М.</i> РІВЕНЬ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	24
<i>Грищенко С. В.</i> КУРСОВІ РОБОТИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	26
<i>Канюк О. С.</i> НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	29
<i>Лисюк Л. П.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У САМООСВІТІ ВЧИТЕЛЯ	30

<i>Макухіна С.</i> EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT	32
SECTION 3. PHILOLOGICAL SCIENCES	34
<i>Вергун Л. І.</i> USE OF FLIPPED CLASSROOM APPROACH TO TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE	34
<i>Підгорна А. Б.</i> ЛІНГВОКОНЦЕПТУАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ УКРАЇНИ В АНГЛОМОВНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ	35
SECTION 4. INFORMATION TECHNOLOGY.....	37
<i>Волинець Л. В., Гарматюк Н. А., Дуда О. М.</i> ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА “РОЗУМНА” ОХОРОНА ЗДОРОВ’Я	37
SECTION 5. ECONOMIC SCIENCES.....	39
<i>Гаврікова А. В.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНІВ “КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ” І “КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ”	39
<i>Пастернак А. В.</i> ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ: ІННОВАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ БІЗНЕС МОДЕЛЕЙ	41
SECTION 6. FINANCE, BANKING, INSURANCE.....	43
<i>Ганзюк С. М., Байрак Н. О.</i> ПРОБЛЕМИ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	43
SECTION 7. PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION.....	45
<i>Гбур З. В.</i> ІНСТРУМЕНТИ ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	45
SECTION 8. PUBLIC ADMINISTRATION.....	48
<i>Лазор О. Я., Лазор О. Д.</i> РЕТРОСПЕКТИВА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СЛУЖБИ ЯК СКЛАДОВОЇ ПУБЛІЧНОЇ	48
SECTION 9. LAW.....	52
<i>Грищенко О. П., Єфремова О. П., Грищенко С. В.</i> ПРОЦЕС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ БУЛІНГУ Й ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	52
<i>Єфремова О. П., Грищенко О. П.</i> ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	54
SECTION 10. SOCIAL WORK AND SOCIAL SECURITY.....	57
<i>Бартош О. П., Смерека Д. В.</i> ПОРУШЕННЯ РОЗВИТКУ У ДІТЕЙ: МОДЕЛІ ІНВАЛІДНОСТІ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРАКТИЦІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	57

SECTION 11. MEDICAL SCIENCES	59
<i>Гладчук І. З., Онищенко Ю. В.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ УЛЬТРАЗВУКОВОЇ ДІАГНОСТИКИ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗДОБУВАЧІВ ОНМЕДУ НА КАФЕДРІ АКУШЕРСТВА ТА ГІНЕКОЛОГІЇ.....	59
<i>Кушнерова О. А., Литвин К. Ю.</i> МОДЕЛЮВАННЯ РИЗИКУ РОЗВИТКУ ЛІМФОМ ПРИ КО-ІНФЕКЦІЇ ВЕБ ТА ВІЛ	61
<i>Олійніченко О. Г.</i> ВПЛИВ КОМБІНОВАНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПЕТ/КТ З 18F-ФТОРДЕЗОКСИГЛЮКОЗОЮ НА ТОЧНІСТЬ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ПЛАНУВАННЯ ХІРУРГІЧНОГО ЛІКУВАННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ФАРМАКОРЕЗИСТЕНТНОЮ ЕПІЛЕПСІЄЮ	63
SECTION 12. PSYCHOLOGICAL SCIENCES	66
<i>Лелюх-Степанчук О. О.</i> ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ- ПСИХОЛОГІВ.....	66
SECTION 13. VETERINARY MEDICINE	68
<i>Марчук М. М., Мирна К. Т., Корейба Л. В.</i> ЧАСТОТА ТА ВПЛИВ УРОДЖЕНИХ ВАД РОЗВИТКУ НА УТРОБНУ СМЕРТНІСТЬ ПЛОДІВ СОБАК ЗА ХЛАМІДІОЗУ.....	68
SECTION 14. AGRICULTURAL SCIENCES AND FOOD	71
<i>Maznyj V.</i> THE ESSENCE OF INTEGRATION OF AGRICULTURAL PRODUCERS	71
<i>Maznyj O.</i> CLUSTERS AS A TOOL FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN AGRICULTURE	73
<i>Maksychka A.</i> MODERN ASPECTS OF COOPERATION OF SMALL AGRICULTURAL PRODUCERS	74
<i>Стрижак Т. А., Пархоменко Л. І., Носов О. О.</i> ТВАРИННИЦТВО В УМОВАХ ПОВОЄННИХ ДІЙ (ПРОЕКТ “SULawe”).....	76
<i>Чемерис І. А., Ключка С. І.</i> АНАЛІЗ ЛІСОВОГО ФОНДУ ФІЛІЇ “ЧЕРКАСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО” ДП “ЛІСИ УКРАЇНИ”	79
SECTION 15. BIOLOGY AND BIOCHEMISTRY	82
<i>Резнікова В. В., Козичар М. В., Подаков Є. С.</i> ЕФЕКТИВНІ ТА БЕЗПЕЧНІ МЕТОДИ БОРОТЬБИ З МИШАМИ В ДОМАШНІХ УМОВАХ БЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ХІМІЧНИХ ПРЕПАРАТІВ.....	82

SECTION 1

PEDAGOGICAL SCIENCES

УДК 378.147

Аніщенко В. О.

д.пед.н., професор,
професор кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін,
Пенітенціарна академія України

**ДО ПИТАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Потенціал нових інформаційних освітніх та комунікаційних технологій стрімко розвивається. Це надає можливості застосування нових цифрових інструментів для створення сучасного дидактичного забезпечення викладання навчальних дисциплін на новому рівні. На теперішньому етапі реформування вищої освіти сучасний викладач має володіти цифровою компетентністю, що дозволяє йому: а) по-перше, визначати темпи навчання, порядок отримання предметних знань та набуття певних компетенцій здобувачем вищої освіти; б) по-друге, розширити доступ до отримання новітніх знань в певній галузі; в) по-третє, бути відповідальним за мотивацію та прогрес розвитку здобувача вищої освіти, розширити зону його академічної мобільності.

Зміст процесу цифровізації освіти сьогодні знаходиться під щільною увагою всіх країн світу, які прагнуть підняти конкурентоспроможність молодих фахівців, які здобуває вищу освіту, а також тих, хто прагне розвитку й досягнення гарних результатів у своїй професійній діяльності. Такі поняття, як: “цифрова освіта”, “цифрові освітні технології”, “цифрова дидактика”, “цифрова грамотність”, “цифрова компетентність” широко обговорюються у професійному освітньому середовищі. А розвиток цифрової компетентності викладача є, наразі, одним із ключових питань вдосконалення його загальної професійної компетентності.

Вивчення та опис змісту цифрової компетентності викладача, що відповідає б викликам цифрового освітнього середовища, – один з напрямків дослідження, що активно розвивається в галузі вдосконалення професійної діяльності викладача закладу вищої освіти. Європейським Союзом цифрова компетентність визнана однією з восьми ключових компетенцій для навчання впродовж життя (Council Recommendations on key competences for lifelong learning (2018/C 189/01)), що підтверджує її актуальність і значущість. Питання освоєння викладачами нових засобів навчання знаходяться в центрі уваги як професійної спільноти, так і інституцій Європейського Союзу, що курирують процеси розвитку національних систем освіти. Наприкінці 2017 року Комітетом з освіти Європейського Союзу розроблений профіль цифрових компетенцій вчителя Digital Competence of Educators (DigCompEdu), що може бути взятий за основу розробки вимог щодо цифрової компетентності викладача закладу вищої освіти на національному рівні в певній країні, в тому числі в Україні.

DigCompEdu [1] включає шість галузей цифрових компетенцій вчителя, кожна з яких фокусується на певній його інноваційній дії, а саме: на використання цифрових технологій у професійному освітньому середовищі, розвиток цифрових навичок та створення цифрових освітніх ресурсів, формування вмінь використання цифрових інструментів у професійній діяльності (наукових пошуків, викладання, самоосвіти), формування навичок володіння цифровими інструментами для оцінки результатів навчання здобувачів освіти, використання цифрових інструментів для розширення освітніх можливостей здобувачів освіти, а також визначає зміст професійної діяльності викладача у напрямку дидактичного супроводу процесу розвитку цифрової компетентності здобувача вищої освіти.

Вивчення Європейської рамки кваліфікації [2], показав, що структура компетентності визначається такими складовими, як знання, уміння, компетенції. Аналіз програми оновлених ключових професійних компетентностей протягом життя свідчить, що цифрова компетентність спрямована на поєднання цифрових інструментів для розвитку критичного мислення, підвищення відповідальності за якість навчання, вдосконалення змістовно-функціональної складової професійної діяльності викладача, що має базуватися на цифровій та інформаційній грамотності, вмінню створенні цифрового контенту, як невід'ємної частини дидактичного забезпечення певного навчального предмету.

Викладене вище та результати проведених досліджень розвитку цифровізації освіти в нашій країні свідчать про те, що професійна компетентність сучасного викладача закладу вищої освіти має своєчасно оновлюватися шляхом трансформації в руслі цифровізації інтегральної, загальної, спеціальної (фахової, предметної) компетентності. Траєкторія безперервного професійного розвитку у відкритому інформаційному просторі та формування цифрової компетентності сучасного викладача має вибудовуватися щоденно через: 1) проходження курсів підвищення кваліфікації викладачів з метою вивчення інформаційно-комунікативних освітніх технологій та цифрових інструментів навчання; 2) оволодіння сучасними інформаційно-комунікаційними засобами, що виступають інноваційними інструментами створення взаємодії в інтернет-просторі, для здійснення інформаційного пошуку, відбору, критичної оцінки професійно важливої інформації, застосування якої буде впливати ефективність професійної діяльності викладача.

Список літератури

1. The European Commission's science and knowledge service. Digital Competence Framework for Educators (DigCompEdu). 2017. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcompedu>.
2. EUR-Lex. Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. 2018. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2018.189.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AC%3A2018%3A189%3ATOC.

УДК 374.7:378.1

Vasylenko O. V.

PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Professor of the Legal Linguistics Department,
National Academy of Internal Affairs

ACTIVE AGEING AND LIFELONG LEARNING STRATEGY

The Lifelong Learning (LLL) strategy is the foundation for learning throughout life and the directions for remaining active that include being optimistic, proactive and continue to learn. At all life stages, active and healthy individuals feel connected to others and relevant in the family and community; with energy and good health people of all ages can make positive contributions and learn, can continue to grow as individuals. In the modern fast ageing world, older people will play a critical role through transmitting experience and knowledge, helping their families with caring responsibilities and increasing their participation in the paid labour force or volunteer work. That is why, in recent years, the numerous international communities gave increasing recognition that older people would themselves play the main role in securing their own wellbeing, proclaiming their worth, developing their independence while integrated in the society. Besides, education is one of the most effective means for preventing depression in the elderly. Participation in the educational process helps a person keep up with the times, train memory, and develop intelligence.

The concept of active ageing is a ground for development of the Third Age Universities (U3As). Active ageing is defined by the European Commission as “helping people stay in charge of their own lives for as long as possible as they age and, where possible, to contribute to the economy and society” [1]. It is the process of optimizing opportunities for health, participation and security in order to enhance quality of life as people age. Active ageing allows people to realize their potential for physical, social, and mental well-being throughout the life course and to participate in society, while providing them with adequate protection, security and care when they need. It is necessary in today’s civilized society to search for, and offer to the older the adequate programs for active aging.

The Universities of the Third Age is an international initiative promoting lifelong learning. They are educational institutions for adults whose program offers are targeted at seniors. U3As were established in response to rapid socio-demographic changes in society. They are part of the lifelong learning concept, where education is regarded as a process enabling seniors to develop comprehensively, manage their own lives, be active in late adulthood, and develop and broaden their interests [3]. The U3A is a highly successful adult education movement providing opportunities for older adults to enjoy a range of activities associated with well-being in later life. The nationwide network of learning groups is aimed at encouraging older people to share their knowledge, skills and interests in a friendly environment [4].

Someone, who was accustomed during his life to satisfy his individual requirements, usually continues in the same activities, thus the U3As are important

to eliminate loneliness, prevent isolation for the elderly, and to improve their quality of life. The results of scientific surveys clearly confirm improving the quality of life by participation in learning. Although aging makes differences between desire and reality, it is in the power of the person to accept reality and try to satisfy and fulfill own life, to become qualitative for him. Socio-economic concepts of quality of life focus primarily on the material conditions of life, the indicators of which are income and expenditure, quality and standard of housing, household amenities, and education. These include such issues as standards of health and social services, the proportion of individuals in the cultural and social life of the community (museums, universities, libraries, and sports) and educational opportunities. Psychological conceptualization of quality of life sees the quality of life by some individual view of people to their own satisfaction or dissatisfaction with life. So, U3As and lifelong learning are the possibilities how increase the quality of life. Leisure activities fulfilled by learning can be considered as a factor retarding the beginning of involutory changes and increasing in most cases the quality of life [2]

Lifelong learning through the U3As system is a means of socialization and coping with aging. It is understood as preventing social isolation of seniors, the possibility of carrying out own life goals. The word “active” refers to continuing participation in social, economic, cultural, spiritual and civic affairs, not just the ability to be physically active or to participate in the labour force. Education and participation in programs designed for seniors gives participants: the chance of integration into society, the opportunity to pass on their own experience, the ability to use them for the society and in their own environment within the family, friends, clubs or between pensioners, opportunities for self-realization and participation in the life of society [2]. Apart from that, LLL helps to: cope better with everyday life; be able to live independently as long as possible; understand technical progress (new media, PC, mobile phone); develop oneself; continue in active involvement in social life; have a say, especially with young generation; understand globalization, to gain information; maintain one’s mental health and curiosity; maintain exchanges with others, meet interesting people.

Thus, active lifestyle, education and better quality of care will improve the health and well-being of seniors. The growing population of elderly people necessitates the development of a new vision on the functioning of seniors and their social roles in the transforming social reality. As aging significantly affects the lives of everyone, on one side, there is the standard of attention and interest of the state, but on the other side it is on the individuals themselves, how they can influence the process of aging and old age. One effective platform for the activity and cooperation of older people involves Universities of the Third Age.

Bibliography

1. Active ageing. *European Industrial Relations Dictionary*. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/en/european-industrial-relations-dictionary>
2. Hrapkova, N. (2019). Students of the Third Age around the World. *International Association of Universities of the Third Age*. Bratislava. 17-33.

3. Rynkowska, D. (2020). Universities of the Third Age and Their Role in Education and Preventive Gerontology. *European Journal of Sustainable Development*, 9(3), 58. URL: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n3p58>

4. Swindell, R. & Thompson, J. (1995). An International Perspective of the University of the Third Age. *Educational Gerontology*, 21(5). 429–447.

УДК 316.628

Гребінь-Крушельницька Н. Ю.

к. пед. н., доцент кафедри тюркології,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

На сучасному етапі розвитку ідей про гуманізацію в освіті особливої актуальності набуває формування професійно-ціннісної спрямованості майбутнього фахівця. Система цінностей особистості виступає основою для вибору нею цілей, стратегій, умов, засобів для особистісно-професійного зростання та визначає її загальну спрямованість, життєві пріоритети, розвиток особистісних смислів і стимулів.

Поняття "цінність" є ключовим у аксіологічному підході та має безліч визначень, що засвідчує інтерес дослідників (В. Андрущенко, І. Бех, В. Гриньова, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Д. Кукла, Ю. Пелех, Н. Ткачова, Л. Рибалко та ін.) до проблеми сприйняття й засвоєння людиною цінностей. Науковці визначають феномен "цінність" як засіб задоволення потреб та інтересів особистості; як життєву позицію; як особистісний смисл, ідеї, що спрямовують життя індивіда, установка, ідеали суспільної та особистісної діяльності... [2, с. 168]. Також аксіологічний підхід дає можливість під час вивчення різноманітних педагогічних явищ і процесів визначати стратегії їхнього подальшого розвитку з позиції введення певних гуманістичних ціннісних орієнтирів [3]. Таким чином, система цінностей і ціннісних орієнтацій із позицій аксіологічного підходу є важливим механізмом задоволення потреб особистісно-професійного зростання, що мотивують на досягнення успіху, спрямовують та зумовлюють сенс вибраного життєвого шляху.

Науковці Л. Лисак, В. Григор'єва, Т. Лисак вважають, що формування професійно-ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця – це багатогранний, тривалий і взаємообумовлений процес, який потребує комплексної і цілісної методики ефективних педагогічних технологій [1, с. 245].

На нашу думку, аксіологічний підхід відіграє надзвичайно важливу роль у процесі викладання іноземних мов та сприяє формуванню у майбутніх фахівців професійно-ціннісної спрямованості, що є основою для самовизначення, забезпечує вибір життєвих позицій, планів, перспектив та є фактором мотивації досягнення успіху в майбутній діяльності. Так, пріоритетну роль у формуванні комунікативних вмінь та навичок під час викладання іноземних мов відіграють бесіди, розмовні теми, проблемні питання, наприклад, "My plans for the future", "What is career and its importance", "Famous people and professions", "My future profession", "A diplomat or interpreter? A teacher or a secretary in a busy office?".

Обговорюючи запропоновані теми визначаються цілі, прагнення та життєві стимули, формуються перспективи та мотиваційна спрямованість.

У процесі викладання іноземних мов важливу роль відіграє формування громадянської компетентності через методи навчання, що стимулюють творчість, ініціативу, критичне мислення: робота в парах та малих групах, виконання творчих проєктів, обговорення, дискусії – “Life of youth”, “Your readiness to help someone”, “Politeness – a sign of culture”, “Democracy and human rights”. Запропоновані теми допомагають не тільки освоїти зміст предмету, а й розвивати компоненти громадянської та соціальної компетентностей, усвідомлювати такі цінності як повага до людської гідності та думок інших, формувати стійку позицію, переконання, погляди, знати про демократію і права людини та вміти захистити їх у разі порушення.

Окрім сприйняття та засвоєння цінностей в акмеологічному аспекті, визначення цінностей морального, громадянського, естетичного виховання, важливими є також цінності родинного виховання, що формують культуру традицій, розвивають почуття подяки і пошани, зміцнення дружніх сімейних відносин. Використовуючи різноманітні інтерактивні вправи, презентації, проблемні завдання можна поглибити не лише знання, а й забезпечити формування родинних цінностей, що ґрунтуються на пріоритетах духовності та взаємодопомоги – “What are the signs of a loving family?”, “5 qualities of strong family”, “7 traits to help your family to be successful”. Корисними для сучасного молодого покоління будуть також теми для обговорення – “Marriage and family life”, “Love or money”, “Can money make us happy?”.

Таким чином, погоджуємось з думкою науковців Н. Ткачової та Т. Варенко, про те, що аксіологічний підхід – це своєрідна філософсько-педагогічна стратегія, яка ґрунтується на ідеї пріоритету загальнолюдських цінностей і самоцінності кожної особистості та визначає перспективи подальшого вдосконалення системи освіти й оптимального використання педагогічних ресурсів відповідно до вимог сучасного суспільства [3].

Вважаємо, що аксіологічний підхід у викладанні іноземних мов набуває особливої актуальності на сучасному етапі розвитку гуманістичної освітньої парадигми, сприяє формуванню професійно-ціннісної спрямованості особистості та підвищенню якості підготовки майбутнього фахівця.

Список літератури

1. Лисак Л. К., Григор’єва В. А., Лисак Т. К. Формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх фахівців технічних вишів під час вивчення дисциплін гуманітарного циклу / *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. Міжнар. в-цтво: СЄІП, Україна – Франція. 2022, Том I. С. 238–247.

2. Рибалко Л. С. Взаємодоповнювальний характер аксіологічного й акмеологічного підходів до проблеми самореалізації особистості / *Вісн. Львів. ун-ту*, 2006. Вип. 21. Ч. 1. С. 167–174.

3. Ткачова Н. О., Варенко Т. К. Аксіологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/7_2009/58.pdf.pdf (дата звернення: 06.02.2024).

УДК 378.091.39

Дем'яненко Н. М.

докт. пед. наук, професор, професор кафедри педагогіки,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

**ТЕХНОЛОГІЯ СИТУАТИВНОГО МОДЕЛЮВАННЯ У ПІДГОТОВЦІ
ВИКЛАДАЧА-ТЬЮТОРА (МАГІСТЕРСЬКИЙ РІВЕНЬ)**

Потреби соціуму і ринку праці у формуванні працівників-професіоналів з інноваційним мисленням, спрямованих на постійний особистісний і професійний саморозвиток і самовдосконалення, зумовлюють необхідність дієвих механізмів упровадження особистісно орієнтованих освітніх технологій, навчання із застосуванням індивідуальних освітніх програм, а отже, забезпечення професійного супроводу їх реалізації. Сьогодні все більше освітніх закладів в Україні заявляють про необхідність і готовність зарахувати в штат фахівців-тьюторів, професійно підготовлених до індивідуального супроводу в освіті. Затребуваність тьюторингу зростає і у зв'язку з поглибленням дистанційного і змішаного навчання в стані воєнних дій, зумовлюючи необхідність професійно-педагогічної підготовки тьютора, здатного до забезпечення педагогічного супроводу особи у її самовизначенні, освітньому і професійному зростанні. Відповідно в ході такої професійної підготовки мають формуватися компетентності: планувати спільну з тьюторантом діяльність з урахуванням його позиції; спільно розробляти індивідуальну освітню траєкторію тьюторанта та індивідуальну тьюторську освітню програму; будувати і підтримувати довірливі відносини з тьюторантом і його оточенням; створювати умови для спільної пізнавальної діяльності, комунікації і рефлексії; використовувати різні методики і прийоми прояву і оформлення освітнього запиту; співвідносити дії тьюторанта з контекстами розвитку культури, науки, освіти, професійного середовища тощо; методично грамотно організовувати індивідуальні й групові тьюторіали; здійснювати пошук і аналіз соціально-педагогічної, соціально-економічної, культурологічної та ін. інформації; аналізувати освітні й професійні стандарти, фіксувати їх вимоги до освітніх компетентностей тьюторанта; складати карти потреб, цілей, запитів, інтересів, прагнень особистості; використовувати технології спілкування і групової роботи у відповідності з ціннісно-цільовими орієнтирами, віковими та індивідуальними особливостями тьюторантів, змістом і ситуаційними умовами маршрутизації та реалізації індивідуальної освітньої програми [1, с. 44-50].

Визначення завдань і особливостей тьюторської діяльності, аналіз інноваційних інтерактивних освітніх технологій, методики моделювання контекстних ситуацій дав можливість визначити "інтегровану технологію ситуативного моделювання" освітньою технологією, що має за мету поєднання теорії і практики освітньої діяльності на основі узгодження дієвих компонентів (низки інтерактивних освітніх технологій) задля отримання прогнозованого позитивного результату навчання за умови системно-етапного її застосування в освітньому процесі закладу вищої освіти (у підготовці викладача-тьютора).

Спроектowana нами інтегрована технологія ситуативного моделювання у підготовці тьютора об'єднує: кейс-метод, технологію портфоліо, win-win стратегію та ділову гру. Виділено три етапи застосування технології та розроблено відповідну послідовність дій: 1) формування реальних ситуацій професійної діяльності; виокремлення головної проблеми з низки суміжних для подальшого її вирішення; постановка запитань для роздумів над ситуацією; 2) обґрунтування і представлення власного бачення вирішення проблеми (групова робота, фронтальна робота); ділова гра з використанням вироблених рішень; надання додаткового кейсу із навчальною інформацією та творчого завдання до кейсу; 3) рефлексія у заданій викладачем або обраній студентом формі; оформлення результатів, додавання їх до власного порт фоліо [2, с. 62-69].

Дієвість інтегрованої технології ситуативного моделювання експериментально перевірено в умовах освітнього процесу на магістерському рівні за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки (освітньо-професійна програма “Педагогіка вищої школи. Тьюторинг”) в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова. Результати формувального етапу педагогічного експерименту засвідчили, що внаслідок реалізації інтегрованої технології ситуативного моделювання частка студентів експериментальної групи (ЕГ) із задовільним рівнем сформованості кожної з професійних компетентностей підвищила їх до достатнього та високого. За отриманими експериментальними даними у ЕГ спостерігався приріст високого рівня сформованості професійних компетентностей (+12,5%). Щодо вміння подання навчального матеріалу, приріст показників високого рівня становив 37,5%. Стосовно обізнаності в інноваційних освітніх технологіях та здатності застосовувати їх на практиці, показники також виявили приріст високого рівня сформованості вміння (+23%). Показники здатності до саморозвитку вказують зростання на 37,5%.

Перспективними і водночас дискусійними в межах піднятої проблеми вважаємо дослідження інтегрованої технології ситуативного моделювання як засобу забезпечення контекстності формальної і неформальної освіти; варіювання змісту та способів індивідуалізації інтегрованої технології ситуативного моделювання у закладах вищої освіти; включення у професійну підготовку фахівців практико орієнтованих ситуативних модулів.

Список літератури

1. Дем'яненко Н.М. Відкритий освітній простір університету: контекстно-компетентнісна модель підготовки фахівця-педагога. *Історико-педагогічні студії: Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2022. Випуск 15-16. С. 44-54.

2. Дем'яненко Н.М. Тьюторинг у системі неперервної професійної освіти. *Освітньо-професійний комплекс підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, ОПП “Педагогіка вищої школи. Тьюторинг”: навчально-методичний посібник / укл. Н.М. Дем'яненко, В.Б. Вишківська; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 57-69.*

УДК 37 (092) (460) “1928”

Зайченко Н. І.

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук

Національний університет “Чернігівський колегіум” імені Т. Г. Шевченка

ІНТЕРВ'Ю З ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГОЮ (1928 Р.)

Інтерв'ю з іспанським педагогом Лоренсо Лузуріагою (Lorenzo Luzuriaga Medina) (1889–1959) – велика рідкість. Дещо відомо з преси про публічні лекції освітянина в “іспанський” період його діяльності (до осені 1936 року). Розповідати ж про себе, очевидно, педагогові заважала природна скромність.

В інтерв'ю, ініційованому літературним критиком Е. Хіменесом Кабальєро (Ernesto Gimenez Caballero) й опублікованому в мадридській газеті “El Sol” 25 березня 1928 року, Лоренсо Лузуріага повідомляв, що з майбутньою дружиною Марією-Луїсою Наварро (María Luisa Navarro Margati) він познайомився у Вищій школі педагогіки. Йому імпонував незалежний і енергійний характер жінки. Одружився у 22 роки, а наступного року разом із першим сином родина вирушила до Німеччини, де в Берліні та Йені Лоренсо Лузуріага стажувався, зокрема слухав лекції Е. Шпрагнера (Eduard Spranger) та В. Рейна (Wilhelm Rein).

Повернувшись до Мадриду, Лоренсо примкнув до групи студентської молоді – знаменитої “республіки” (на вулиці Серрано, 36) – поряд із М. Моренте (Manuel Garcia Morente), А. Кастро (Americo Castro Quesada), Х. Морено (Jose Moreno Villa), Д. де Оруета (Domingo de Orueta y Duarte), А. Хіменесом (Alberto Jimenez Fraud), Х. Альваресом (Joaquin Alvarez Quintero), “чий дух передався теперішньому Студентському гуртожитку” [1, с. 3].

Мадридський Студентський гуртожиток (Residencia de Estudiantes) – центр, створений Радою з розширення наукових досліджень та упроваджений королівським указом 6 травня 1910 року. Очолював його до самого закриття в 1936 році Альберто Хіменес (Alberto Jimenez Fraud). Центр мав важливе значення в культурному житті Іспанії у 1910–1930-х роках [2, с. 102].

В інтерв'ю Лоренсо Лузуріага говорив про те, що 1913 року підготував до видання кілька педагогічних праць, зокрема “Актуальні напрями педагогіки в Німеччині” та “Документи з історії іспанської школи”.

Далі він зазначав: “Педагогічна публіцистика почалася 1915 року з журналом “Іспанія”. Згодом із 1917 року до 1922 року керував рубрикою “Педагогічна сторінка” в газеті “El Sol” (“Сонце”). Видав праці “Підготовка вчителів” 1918 року, “Неграмотність в Іспанії” – 1919 року, “Нариси про педагогіку і народну освіту” – 1920 та “Початкова освіта в Європі та іспано-американських республіках” – 1921 року. А 1922 року започаткував власне видання “Revista de Pedagogia” (“Педагогічний журнал”). Це було перше випробування, чи зможе спеціалізоване видання жити самостійно, без офіційної підтримки. Наразі воно є найбільш вивіреним в Іспанії завдяки співробітникам і точності інформації” [1, с. 3].

Повідомляв Лоренсо Лузуріага і про те, що від 1915 року він співпрацював із Мадридським педагогічним музеєм в якості інспектора початкового навчання.

Пізніше він обіймав посаду технічного секретаря в Міністерстві культурних відносин. У 1920-х роках іспанський педагог був представником Міжнародної Ліги нового виховання.

На питання “Якою Ви бачите освітню панораму в сучасному світі?” Лоренсо Лузуріага пояснював: “У книзі “Концепція і розвиток нового виховання” виклав усі свої бачення. Нове виховання не є кінцевою метою. Воно просто життєствердне, прагматичне. Концепція нового виховання пов’язана передусім з американським педагогом Дьюї. Також її збагатили ідеями Кершенштейнер, Клапаред, Кузіне, Монтессорі, Декролі та інші” [1, с. 3].

На питання “Яка, на Ваш погляд, освітня ситуація в Іспанії?” педагог відповідав таким чином: “Набагато покращилася. Сьогодні ми – народ “свідомий”. Нам ще не вистачає творчої оригінальності і консолідації інституцій” [1, с. 3].

З-поміж найвидатніших сучасних педагогів Іспанії Лоренсо Лузуріага називав Х. Ортегу-і-Гассета (Jose Ortega y Gasset), М. Коссіо (Manuel Bartolome Cossio), Л. Сулуету (Luis de Zulueta y Escolano), Д. Барнеса (Domingo Barnes Salinas), Л. Сантульяно (Luis Alvarez Santullano), Х. Кастільєхо (Jose Castillejo Duarte), А. Хіменеса (Alberto Jimenez Fraud), А. Льорку (Angel Llorca Garcia) та інших; до плеяди найзначніших іспанських молодих педагогів відносив Е. Міру (Emilio Mira y Lopez), Х. Ксірай (Joaquin Xirau Palau), Ф. Альпера (Felix Martin Alpera), А. Бальєстероса (Antonio Ballesteros Beretta), Ф. Сайнса (Fernando Sainz Ruiz), Л. Серрано (Leonor Serrano de Xandri), Р. Льопіка (Rodolfo Llopis Ferrandiz), М. Баргальо (Modesto Bargallo Ardevol), Т. Косі (Teodoro Causi).

Інтерв’ю цікаве розмислами Лоренсо Лузуріаги. Воно передає глибину переживання педагога за освітню справу в рідній Іспанії.

Список літератури

1. Gimenez Caballero E. El pedagogo Lorenzo Luzuriaga. *El Sol*. Madrid, Domingo 25 de marzo de 1928. № 3321, año XII. P. 3.
2. Olaya Villar M. Alberto Jimenez Fraud y la Residencia de Estudiantes. *Ensayos: Revista de la Facultad de Educacion de Albacete*. 1991. № 5. P. 101–110.

УДК 616.89-008.48:612.3-057.87

Кіт Л. Я.

к.б.н., асистент кафедри безпеки життєдіяльності,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Харчування є невід’ємною складовою життєдіяльності людини. Повноцінне та збалансоване харчування не лише забезпечує нормальний ріст, фізичний і психічний розвиток молодого організму, підтримує оптимальне функціонування усіх органів і систем, впливає на формування імунітету та адаптаційні резерви організму до різних несприятливих чинників середовища, підтримує його високу працездатність і активне довголіття, а й впливає на здоров’я і добробут нації загалом.

Сьогодні відомо, що здоров'я людини на 70% залежить від того, наскільки правильно вона харчується. На превеликий жаль, в останні десятиліття кількість хвороб, спричинених неправильним харчуванням, зростає, створюючи значне навантаження на систему охорони здоров'я. Ожиріння, цукровий діабет, онкологічні та серцево-судинні захворювання, хронічні захворювання органів дихання зумовлюють понад 2/3 випадків загальної захворюваності та близько 86% смертей українських громадян [1]. Запобігти цим захворюванням можна, якщо вести здоровий спосіб життя, зокрема, правильно харчуватися.

Зміцнення здоров'я населення та попередження аліментарних захворювань, пов'язаних з неправильним харчуванням, шляхом заохочення його до здорового способу життя, вимагає налагодження тісної взаємодії та діалогу між фахівцями різних сфер діяльності: лікарями, психологами, психотерапевтами, дієтологами, працівниками фітнес-індустрії, косметологами, соціальними працівниками, педагогами тощо. Особливої уваги заслуговують діти та підлітки, оскільки саме від них залежить майбутнє всієї нації. Нездоровий спосіб життя, особливо молоді, підвищує ризик виникнення хронічних хвороб у майбутньому.

Своєчасне виявлення, покращення усвідомлення проблеми нездорового харчування, профілактика ризикової поведінки серед дітей та молоді, зокрема, у закладах освіти є, на нашу думку, одним із найбільш дієвих та ефективних шляхів подолання цієї проблеми, яка давно вийшла за межі суто медичної і набула загальносуспільного значення.

Мета роботи: вивчити особливості харчової поведінки студентської молоді в умовах воєнного стану.

У дослідженні, проведеному на початку 2023 року, взяли участь 565 студентів I-IV курсів ЛНУ імені Івана Франка. Серед опитаних переважали студенти віком 17-18 років. Особливості харчування та харчової поведінки студентської молоді вивчали за допомогою спеціально розробленої нами анкети, яка складалася з 4 блоків питань щодо: особистих даних (вік, стать, вага, зріст, умови проживання); режиму харчування; харчової поведінки студентів і особливостей їхнього харчування.

Встановлено, що у більшості опитаних респондентів ІМТ знаходиться в межах норми (69 % дівчат, 71% юнаків). Надлишкову масу тіла виявлено приблизно у 11,4% дівчат і 18 % юнаків. Надмірна маса тіла, загалом, характерна більше для юнаків, ніж дівчат. Так, ожиріння I-го і II-го ступеня виявлено приблизно у 4% опитаних юнаків. Ожиріння I-го ступеня виявлено лише у 0,7% опитаних дівчат.

Привертає увагу виявлена досить значна кількість студентів з гіпотрофічною будовою тіла як серед дівчат (18,8%), так і юнаків (6,2%). Припускаємо, що причинами цього можуть бути наявні порушення харчової поведінки (12,72%); недоїдання, внаслідок низької фінансової спроможності, адже значна частина студентів проживає поза домом (52,7%); незадовільний стан здоров'я та наявність хронічних хвороб (40%); переживання чималого стресу (постковідним синдром, через війну, переїзд на нове місце проживання, адаптацію до нового середовища та нового академічного навантаження). Свідченням цього є те, що досить значна частина опитаних респондентів (42,83%) постійно відчуває страх,

тривогу, занепокоєння, має порушення сну, відсутність апетиту, біль голови, байдуже ставиться до навчального процесу.

У результаті дослідження режиму харчування студентів було встановлено, що досить значна частина студентів (66,2%) відчула зміни у своєму режимі харчування упродовж останнього року, зокрема, дівчата (75,7%). Так, зменшення кількості прийомів їжі зауважили 35% опитаних респондентів, збільшення – 14,3%, зменшення кількості спожитої їжі зауважили – 18,9%, а збільшення – 14,3%.

Непокоїть, що лише третина опитаних респондентів має повноцінне трьохразове харчування упродовж тижня. Найчастіше студенти взагалі не снідають, що особливо небезпечно, адже це призводить до виникнення у них слабкості, внаслідок зниження вмісту цукру у крові, поганого самопочуття, і як наслідок, знижує якість їхнього навчання, а надмірне споживання кави між заняттями може мати негативні наслідки для їхнього здоров'я [3].

Виявлено частину студентів, які харчуються лише 1 і 2 рази на добу (6,7% і 36,8% відповідно). Часто відмова від сніданку та обіду спонукає організм до компенсації втрачених калорій під час вечері і провокує переїдання, що призводить до порушення сну та появи надлишкової маси у майбутньому. Відсутність нормального, щонайменше трьохразового, повноцінного харчування, систематичне переїдання, зловживання фастфудом, нерідко призводять до виникнення у студентів першокурсників захворювань шлунково-кишкового тракту, що, у свою чергу, призводить до потреби корекції як режиму, так і раціону харчування за участю медичного фахівця [2].

Основною причиною зміни режиму харчування студентів є зміна стилю життя (63%), пов'язана з початком навчання в університеті. Непокоїть, що 38,2% опитаних респондентів змінили свій раціон через власні обмеження, зокрема дівчата, які прагнуть краще виглядати в очах своїх однолітків. Вони більше зацікавлені в дієтах для зниження маси тіла (38,4%), тоді як хлопці навпаки, для збільшення м'язової маси (48,3%). 5,1% студентів змінили свій режим харчування у зв'язку з наявністю у них хронічних захворювань та пов'язаними з ними дієтами. Загалом, дівчата більш схильні відвідувати дієтологів і нутриціологів для узгодження свого раціону і режиму харчування відповідно до потреб свого організму, ніж юнаки.

Цікаво, що молодь, вибираючи харчові продукти, основну увагу звертає на час приготування страви (53,8%), користь їжі для організму (45,3%), цінову категорію (38,4%), стан власного здоров'я (35,4%), зовнішню привабливість (34,2%), натуральність їжі (28,3%), рідше керується національними чи сімейними традиціями (11,7%). Проте, 41,6 % опитаних респондентів, коли голодні, їдять усе під ряд, що погіршує як сам процес травлення, так і засвоєння поживних речовин, і як наслідок, негативно впливає на самопочуття людини, її здоров'я і працездатність.

Встановлено, що більша частина молоді безвідповідально ставиться до прийому їжі: їсть будь-що, коли-небудь і як-небудь. Наприклад, 51% опитаних респондентів їдять, коли їм нудно, “просто так”, під час перегляду кінофільмів або читання книг – 78,4%. Давно відомо, що коли людина їсть, а її увага у цей момент зайнята іншим, мозок своєчасно не отримує інформації про насичення і людина переїдає. Як правило, у кінотеатрах під час перегляду кінострічок, молодь споживає солодкий

попкорн у великій кількості, багатий вуглеводами, зловживання яким у поєднанні з солодкими газованими напоями, у майбутньому може призвести до надмірної ваги і навіть ожиріння. Переїданню сприяє також споживання їжі поспіхом, що властиво приблизно третині опитаних студентів (31,8%).

Цікаво, що 57,7% студентів вважають, що вони знають принципи раціонального харчування, проте, насправді не дотримується їх. Це не лише засвідчує низький рівень знань з питань здорового способу життя, складовою якого є раціональне харчування, а й низький рівень усвідомлення ними цієї проблеми.

Велике занепокоєння викликає факт, що розлади харчової поведінки є досить поширеним явищем серед студентської молоді. Цьому сприяє, на нашу думку, окрім наявних чисельних психогенних чинників, зміна режиму харчування і харчової поведінки, зумовлена зміною способу життя. Збереження таких деструктивних змін харчування упродовж тривалого часу може призвести до виникнення стійких змін моделі харчування молоді людини і, як наслідок, спричинити погіршення стану здоров'я в майбутньому.

Список літератури

1. 2/3 усіх хвороб в Україні є наслідком неправильного харчування. URL: moz.gov.ua/article/news/23-usih-hvorob-v-ukraini-e-naslidkom-nepravilnogo-harchuvannja.

2. Христова Т.Є., Пюрко В.Є., Казакова С.М. Стан здоров'я студентів вищих навчальних закладів та шляхи його поліпшення. *Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія/за заг. ред. проф. Ю. Бойчука*, 2017, С. 108-114. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/2460>.

3. Richards G., Smith A. Caffeine consumption and self-assessed stress, anxiety, and depression in secondary school children // *Journal of Psychopharmacology* 2015, Vol. 29(12) 1236–1247. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4668773>.

УДК 376.015.31-056.36:331.54

Кузнецова Т. Г.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної педагогіки та інклюзії,
ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

Казмірчук В. В.

вчитель-дефектолог,
Костянтинівська спеціальна школа № 32 Донецької обласної ради
м. Костянтинівка, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ В СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ З ПОРУШЕННЯМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Порушення інтелектуального розвитку характеризується стійким і незворотнім зниженням пізнавальної діяльності внаслідок органічного ураження кори головного мозку. Такі діти відстають у психофізичному розвитку і

мають порушення пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, фізичного стану. Дослідники цієї проблеми (В. Бондар, О. Гаяш, Г. Мерсіянова, С. Миронова, В. Синьов, К. Турчинська та ін.) зазначають, що наявність інтелектуального дефекту веде до порушень уваги, пам'яті, мислення, мовлення, уяви, загальної та дрібної моторики, довільних форм поведінки, що значно ускладнює їх соціалізацію і обмежує самостійність [1; 4].

Практика роботи спеціальних шкіл доводить, що правильно організована, якісно проведена корекційно-виховна робота дозволяє досягти значних позитивних результатів у розвитку дитини і закріпити їх. В спеціальній школі створюються корекційні умови для формування освіченої, всебічно розвиненої особистості, яка після закінчення навчання зможе активно самостійно займатися трудовою та суспільною діяльністю. Проте у випускників спеціальних шкіл процес працевлаштування, виконання професійних обов'язків, встановлення ділових зв'язків з трудовим колективом викликає суттєві труднощі через низький інтерес до професії, недостатню сформованість трудових умінь і навичок, труднощі у спілкуванні і взаємодії [2].

Аналіз корекційно-виховного процесу спеціальних шкіл свідчить, що робота з ознайомлення учнів з професіями починається вже з молодших класів. Трудове навчання у старших класах має професійну спрямованість, що дозволяє обрати учням майбутню професію і оволодіти основними професійними знаннями й уміньми [5]. Проведене нами емпіричне дослідження показало, що у випускному класі інтерес до професії, з якою діти знайомились у школі, значно знижується, інколи і зовсім зникає. Тому важливим завданням в роботі спеціальної школи ми вважаємо формування в учнів інтересу до майбутньої професійної діяльності.

Під інтересом до професії розуміють емоційно забарвлену систему відношень і стійких ознак, що визначають ставлення людини до сфери професійної діяльності, потребу в оволодінні професією, бажання самореалізовуватись у ній. Професійний інтерес пов'язаний з мотивацією до діяльності, тому формування стійкого позитивного ставлення до професії відбувається лише під час самої професійної діяльності, коли підлітки мають можливість більш глибоко і детально пізнати предмет свого інтересу. При формуванні інтересу до професії треба урахувувати структуру дефекту учнів з порушенням інтелектуального розвитку, їх здібності і можливості, а також попит професії на ринку праці [3].

У спеціальній школі учні вивчають столярну справу, слюсарну, швейну, оволодівають декоративно-ужитковим мистецтвом, професією квітникаря. Дітям цікаво працювати у шкільних професійних майстернях на токарних, слюсарних, фугувальних, циркулярних, свердлильних, заточних станках, швейних машинках. Але не у всіх школах залишилися обладнані професійні майстерні. До того ж попит професій на ринку праць на сучасному етапі зазнає деякі зміни. Експерти прогнозують, що після війни в Україні найбільш популярною професією буде будівельник. Вважаємо це необхідною, корисною професією для випускників спеціальної школи. Важливо зробити так, щоб вона стала ще і цікавою для них.

Ми запропонували технологію навчання учнів старших класів спеціальної школи професії каменяра.

На першому етапі проводиться профорієнтаційна робота, учням розповідають про професії будівельників, їх напрям, значення для народного господарства, переваги на ринку праці.

На другому етапі формують інтерес до професії каменяра. З цією метою організують зустрічі з людьми, що працюють за цією спеціальністю, які проводять бесіди, організують майстер-класи, демонструють результати своєї діяльності. Екскурсії на будівництво, перегляд тематичних відеоматеріалів, ділові ігри також сприяють підвищенню інтересу до професії.

На третьому етапі проводиться активна практична підготовка учнів, коли вони навчаються класти цегли. Важливо, щоб підлітки не просто працювали за зразком, механічно виконували роботу, а щоб осмислювали свої дії, планували хід роботи, правильно визначали інструменти і матеріали, що будуть їм потрібні, дотримувались техніки безпеки в ході роботи, критично оцінювали результати своєї діяльності. Саме за такими умовами буде формуватися не просто інтерес до професії, а стійкий інтерес, який в процесі удосконалення навичок роботи буде зміцнюватись і вмотивовувати підлітків.

Процес підготовки каменяра можна організувати таким чином, що школа не буде відчувати матеріальні проблеми. По-перше, для навчання можна брати цеглини, які визволяються при розборі старого приміщення. По-друге, їх потім можна неодноразово використовувати в роботі з учнями, адже кладку краще робити не на цементний, а на глиняний розчин. Після занять є можливість розібрати споруду, очистити цеглини від глини і приготувати будівельний матеріал для повторного використання. По-третє, такою діяльністю можна займатися у різні пори року, незважаючи на погоду, адже ці уроки можна проводити у приміщенні.

Таким чином, спеціальні корекційні умови, правильне спрямування учнів старших класів дозволяє сформувати у них стійкий професійний інтерес, що буде сприяти правильному вибору професії, подальшій професійно-трудова адаптації в умовах сучасного виробництва, активної суспільно-корисної діяльності.

Список літератури

1. Бондар В. І., Рейда К. В. Особливості формування трудової компетенції розумово відсталих учнів : навч. посіб. К.: “МП Леся”, 2010. 168 с.

2. Калуга А. В. Сучасні підходи до реалізації процесу професійного самовизначення учнів старших класів з інтелектуальними порушеннями. *Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців* : зб. наук. праць VII Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених (21 травня 2020 р.) : вип. 8. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. С. 137–142.

3. Мачуська І.М. Формування в старшокласників інтересу до професій у психолого-педагогічних дослідженнях. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Збірник наукових праць. Випуск 15, книга 1. 2011. С. 324-331.

4. Синьов В. М., Матвеева М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталої дитини : підручник. К. : “Знання”, 2008. 358 с.

5. Товстоган В. В. Визначення професійно-важливих якостей в учнів допоміжної школи. *Дефектологія*, 2007. № 1. С. 19-24.

УДК 378'811

Морар Л. А.

викладач кафедри філософії, біоетики та іноземних мов
Одеський національний медичний університет

Самойленко Т. О.

старший викладач кафедри філософії, біоетики та іноземних мов
Одеський національний медичний університет

РОЛЬ ТА ПІДХІД ДО ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

На перший погляд англійська мова не є основним предметом нефілологічних курсів, але не можна недооцінювати її роль у навчанні студентів, зокрема медичних спеціальностей. Враховуючи особливості розвитку медичної галузі не лише у межах однієї країни, приходимо до висновку, що англійська мова має важливу роль не тільки для освітніх цілей, але й для розвитку медичних тенденцій у всесвітньому просторі.

Для майбутніх лікарів іноземна мова має бути ключем до успіху. Без достатніх знань англійської мови, вони втрачають можливість знайомства з всесвітніми досягненнями у своїй галузі, розширення своїх знань на базі міжнародного досвіду. Участь у конференціях всесвітньо відомих медичних вчених втрачає свою продуктивність через мовний бар'єр або взагалі втрачається можливість набуття цікавого досвіду. Крім цього, це впливає на рівень розвитку національної медицини, бо лікар, який проводить дослідження, має вміти представити свої напрацювання та досягнення за межами своєї країни. Тому мета вивчення даної дисципліни не лише у формуванні загальних знань з англійської мови, але й у формуванні комунікативних навичок з великою базою медичної лексики.

Перед усім, англійська мова є складником національної учбової системи та її знання починають формувати ще на шкільному рівні. Тож студенти вступають до вищих навчальних закладів вже з певним рівнем володіння загальною англійською мовою, але у всіх він різний. Доречним було б проведення внутрішнього тестування з англійської мови з метою розподілення студентів на групи за рівнем знання англійської мови.

Згідно вимогам ESP (English for specific purposes), для здобуття знань з англійської мови за професійним спрямуванням, рівень граматичних знань мови може бути мінімальним [2]. Для груп з нижчим рівнем треба зосередитися на загальних темах для комунікації. Перед кожним завданням студенти мають отримувати список нових слів та граматичний довідник, які наблизять до його успішного виконання. Така методика дозволить орієнтуватися у загально розмовній англійській практиці, орієнтуватися у текстах, що наблизить розуміння мови загалом. Студенти, що володіють вищим рівнем англійської мови, можуть розпочинати з вивчення професійної лексики на базі текстів, звертаючи увагу на граматичні форми та структури речень. На цьому рівні головним є збалансоване комбінування лексичного та граматичного матеріалу для отримання вільної комунікації [1].

Для кращого засвоєння лексичного матеріалу за професійним спрямуванням необхідно не лише виконувати письмові вправи на занятті, але й проводити дебати

на професійні теми. Скоріш за все студенти будуть не дуже охочі до подібного типу занять, відчуваючи невпевненість в знаннях на професійну тему та недостатній рівень володіння англійською мовою. У такому випадку і потрібна допомога викладача з підготовки лексичного матеріалу, базових граматичних правил та комунікативних оборотів. Чудовий результат принесли би комунікативні заняття на професійні теми, які студенти вже засвоїли на медичних кафедрах. У такому разі викладач має створювати авторську методичну розробку заняття, підлаштовуючись під програми викладання матеріалу на медичних кафедрах. Таким чином, студенти мають можливість відпрацювати набуті професійні навички на базі англійської мови, ознайомитися та використати професійну лексику та побудувати як англійсько, так і професійно грамотну комунікацію. Такий досвід допоможе студентам впевнено себе відчувати на конференціях, вебінарах, які запропоновані молодим вченим та отримувати цінний досвід вже з початку свого навчання.

Отже, проблема ефективного викладання та формування знань англійської мови у медичних навчальних закладах є актуальною і має бути вирішена згідно потреб розвитку професійної діяльності сучасних лікарів.

Список літератури

1. Forester P. Task-based Learning and Pedagogy. *In: ELT Journal*, 1999. Vol. 55, No. 1. P. 69-70.

2. Yogman J., Kaylani C. ESP program design for mixed level students. *In: English for Specific Purpose*, 1996. Vol. 15. P. 311-324.

Сало В. В.

ст.викладач кафедри мовної підготовки і комунікації
Київського національного університету будівництва і архітектури

Вітрук О. Є.

викладач кафедри мовної підготовки і комунікації
Київського національного університету будівництва і архітектури

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Проблеми, з якими стикається кожен викладач, пов'язані з багатьма аспектами навчального та виховного процесу. До них відносяться індивідуальне сприйняття, наявність чи відсутність стресових переживань, психологічні особливості при засвоєнні інформації та багато інших. При вивченні іноземних мов перед учасниками навчального процесу виникають свої виклики, з якими доводиться справлятися, особливо під час дистанційного навчання, при заниженій мотивації, при наявності у студентів доступу до величезного об'єму інформації і неможливості структурувати її належним чином. І тут на допомогу як студентам, так і викладачам приходять цифрові інструменти та інтерактивні платформи.

Інтерактивні платформи – це інформаційно-технологічний засіб, який дозволяє користувачам взаємодіяти між собою або з комп'ютерною системою. Іншими словами, це платформа, на якій користувачі можуть обмінюватись інформацією, спілкуватися, виконувати різні операції та взаємодіяти з додатками або сервісами [1].

Найпопулярнішими платформами для вивчення англійської мови є Kahoot!, Quizlet, Wordwall, Vaamboozle. Крім того, існує багато інтерактивних дошок, наприклад Jamboard, Figma Jam тощо. Перевагою таких дошок є те, що вони дозволяють завантажувати й використовувати навчальний матеріал різних типів. Можна додавати посилання на відео, малюнки. Це дуже полегшує роботу викладача, а студентам стає цікаво й пізнавально одночасно робити дописи на дошці, додавати стікери, реакції, брати участь в мозковому штурмі, опитуванні, дослідженнях й безлічі інших активностей.

Беззаперечною перевагою використання інтерактивних методів на заняттях є те, що, крім активної мозкової діяльності студенти залучені до соціалізації й активно комунікують між собою, включається також дрібна моторика. А, як відомо, дрібна моторика дуже тісно пов'язана з розвитком мовлення. Дрібна моторика – це здатність маніпулювати дрібними предметами, передавати об'єкти з руки в руку, а також виконувати завдання, що потребують скоординованої роботи очей і рук [2].

Побуває думка, що ігри потрібні лише дітям, але насправді дорослі теж потребують мотивації та зацікавленості. І такі маніпуляції на онлайн-платформах сприяють невимушеному вивченню нового матеріалу, легкому засвоєнню вивченого матеріалу й закріпленню та відточенню уже набутих практичних навичок. Отже, серед переваг використання онлайн-платформ на заняттях іноземної мови можна назвати наступне:

- невимушеність при вивченні матеріалу;
- наявність мотивації завдяки конкуренції;
- налагодження командної роботи;
- навчання стає цікавим та легким;
- підходить для використання як в онлайн, так і в оффлайн форматі.

Але існує також і недолік у використанні онлайн-платформ, і він пов'язаний з тим, що більшість інтерактивних платформ призначені для групової, а не індивідуальної роботи, що, своєю чергою ускладнює індивідуальний аспект вивчення мови. Тому при всіх перевагах та недоліках онлайн-інструментів для навчання, не можна відкидати фактор досвідченого викладача, який скоригує об'єм та характер навантаження для кожного учня окремо та для групи учнів.

Список літератури

1. Платформи та сервіси дистанційного навчання / Дистанційна освіта “Центр професійного розвитку педагогічних працівників” URL: [https://cprppl.osv.org.ua/platformi-i-servisi-distancijnogo-ta-zmishanogo-navchannya-10-07-53-14-01-2021/] (дата звернення 04.02.24)

2. Огляд популярних інтерактивних платформ [https://training.qatestlab.com/blog/technical-articles/overview-of-popular-interactive-platforms/] (дата звернення 04.02.24)

3. Вікіпедія, Моторика (визначення) URL:[https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0] (дата звернення 04.02.24)

4. Дрібна моторика для дорослих//Holistic Health, URL:[http://www.holistic-health.com.ua/?p=105] (дата звернення 05.02.24)

SECTION 2

EDUCATION (PRESCHOOL, PRIMARY, SECONDARY, VOCATIONAL AND SPECIAL EDUCATION)

УДК 371.32

Боляк Т. М.

аспірант

кафедри економіки та економічної освіти

УДУ імені Михайла Драгоманова

РІВЕНЬ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

“Експеримент” – метод наукового пізнання, що передбачає цілеспрямований процес отримання об’єктивних наукових даних щодо сутності, динаміки, особливостей існування та розвитку досліджуваних явищ і процесів [2, с. 85]. “Педагогічний експеримент” – науково поставлений дослід у галузі навчальної чи виховної роботи, спостереження досліджуваного педагогічного явища в спеціально створених та контрольованих дослідником умовах. Його мета полягає у визначенні ефективності застосування нових засобів, прийомів, методів, форм і нового змісту навчання [2, с. 86].

На запитання “Якби Ви знову обирали професію, чи стали б учителем початкових класів?”, отримали такі результати: 59,1% – відповіли “Так”; 27,3% – це “Важко сказати”; і 13,6% – “Ні”. Результат такого анкетування відображено на рис. 1.

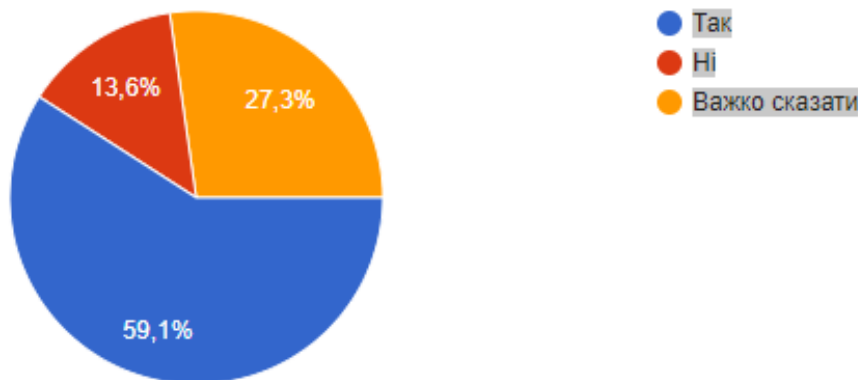

Рис. 1. Результат анкетування

На запитання “Чи задовольняє Вас існуюча система освіти?”, було отримано такі відповіді: так – 62,9%, ні – 37,1%. Результат анкетування відображено на рис. 2.

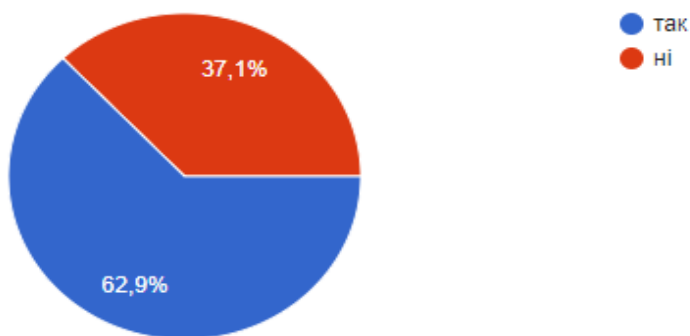

Рис. 2. Результат анкетування

На запитання “Чи відчуваєте Ви задоволення від роботи з учнями початкової школи?”, отримали таку відповіді від учителів ПШ: 56,8% – “повне задоволення”; 43,2% – “швидше задоволення”; не отримали відповідь на “швидше незадоволення” та “повне незадоволення”. Результат анкетування відображено на рис. 3.

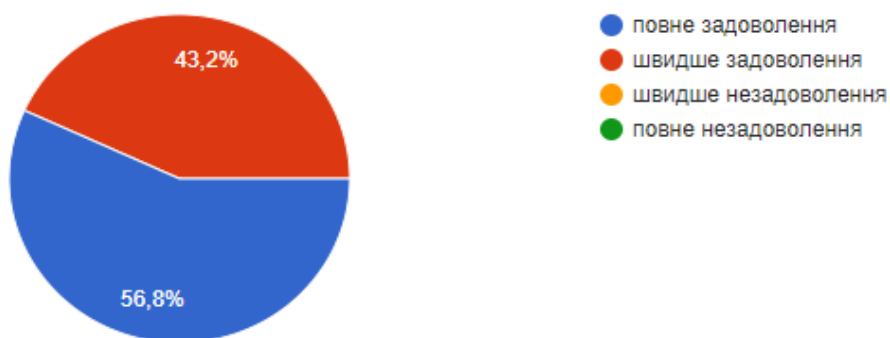

Рис. 3. Результат анкетування

На запитання “Чи задоволені ви повнотою знань про індивідуальні особливості, відмінності своїх учнів?”, отримали такі результати від учителів ПШ: 68,2% – так, задоволена; 29,5% – важко відповісти; 2,3% – ні, не задоволені. Результат анкетування відображено на рис. 4.

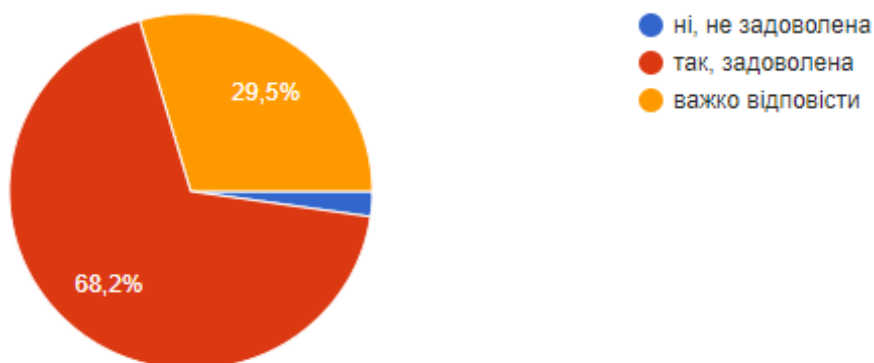

Рис. 4. Результат анкетування

“Вчитель сучасності” – це вчитель з високим рівнем професійної компетентності, розвиненими творчими, дослідницькими здібностями, інтелігентністю, духовно-моральним потенціалом, конкурентноздатний, ерудований, готовий до безперервного професійного розвитку [3, с. 4].

Список літератури

1. Дубасенюк О. А. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 412 с.

2. Смолюк А.І. Емпіричне дослідження індивідуально-особистісних показників сформованості професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи / А.І. Смолюк // *Педагогічні науки : зб.наук. пр. Полтав. Нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. Полтава : Видавництво ПНПУ, 2017. № 68. С.85-92.*

3. Олійник В. В. Освіта впродовж життя: як і чому вчити дорослих? / В. В. Олійник // *Управління освітою : Часопис для керівників освітньої галузі. 2010. № 1. С. 4–7.*

4. Плахотнік О. В. Неперервна освіта як основа професійної компетентності та конкурентоспроможності фахівців / О. В. Плахотнік // *Таврійський вісник освіти. 2016. № 1 (53). С. 98–101.*

УДК 378.091.31/.39-025.14

Грищенко С. В.

д. п. н., професор кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук,
Національний університет “Чернігівський колегіум”
імені Т. Г. Шевченка

КУРСОВІ РОБОТИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Написання курсових робіт здобувачами вищої освіти спеціальності 231 “Соціальна робота” є першим етапом наукових досліджень в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Наукове дослідження – це цілеспрямоване вивчення об’єкта чи явища, в якому використовуються методи науки і яке, розкриваючи закономірності розвитку даного об’єкта (явища), формує нове знання про нього, пояснює закони його функціонування і вказує чи передбачає шляхи та форми використання одержаного знання в інтересах суспільства. У Законі України “Про вищу освіту” (2014), стаття 1 визначено, що “вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти” [6, ст. 1].

Курсова робота є певним завершеним етапом підготовки майбутнього фахівця соціальної сфери, що має виразний дослідницький характер.

Для написання та захисту курсових робіт необхідно дотримуватися політики академічної доброчесності. Здобувачі вищої освіти різних спеціальностей керуються нормами “Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в Національному університеті “Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка” (2019 р.; Інтернет-ресурс: <https://drive.google.com/file/d/1kpvtbTTnlgy2Tz29iNvgwIMe84tMAkRg/view>). У процесі навчання забороняються академічний плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування (при написанні контрольної роботи та складанні іспиту), хабарництво [5].

Курсова робота – це самостійне навчально-наукове педагогічне дослідження здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, яке виконується з певної дисципліни [1].

Закон України “Про освіту” (2017) у статті 5 визначає, що “державна політика у сфері освіти формується і реалізується на основі наукових досліджень, міжнародних зобов’язань, вітчизняного та іноземного досвіду з урахуванням прогнозів, статистичних даних та індикаторів розвитку з метою задоволення потреб людини та суспільства” [7, ст. 5].

Згідно з Положенням про організацію освітнього процесу у закладах вищої освіти України курсова робота виконується з метою закріплення, поглиблення й узагальнення здобутих здобувачами вищої освіти за час навчання знань та застосування їх до комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

Курсова робота – це навчальне завдання для здобувача вищої освіти спеціальності 231 “Соціальна робота”, який уже має певний досвід наукової та науково-дослідної діяльності, набутий у процесі роботи над рефератами та опанування знань з різних напрямів соціальної роботи. Цей досвід дає можливість майбутньому фахівцю соціальної сфери виконувати самостійне дослідження, що за своїм змістом повною мірою відповідає науково-дослідному пошуку. Тому курсова робота не повинна обмежуватись реферуванням літературних джерел, а включати елементи нових здобутих знань з психології, педагогіки та соціальної роботи [4].

О. Грицан, Н. Кохан, В. Питльована (2018) доводять, що “метою написання курсової роботи є: підвищення рівня теоретичної підготовки студента; розвиток здібностей студента до поглибленого аналізу наукової та навчальної літератури, діючих нормативно-правових актів і матеріалів юридичної практики; вироблення уміння систематизувати та узагальнювати науковий і практичний матеріал; закріплення навичок аргументованого, логічного, грамотного викладу положень відповідної галузі; удосконалення або набуття досвіду самостійної творчої, дослідницької роботи. Процес написання та захисту курсової роботи передбачає постійну взаємодію студента та наукового керівника”. Особливо важливо про це пам’ятати при написанні курсових робіт зі спеціальності 231 “Соціальна робота” [2].

Вітчизняний вчений В. Коссак констатує, що “основними завданнями курсової роботи є: вивчення (або поглиблення) та узагальнення теоретико-методологічних засад з обраного напрямку дослідження; проведення всебічної діагностики ситуації із застосуванням сучасного інструментарію; розробка та оцінка альтернативних підходів до вирішення окреслених проблем; обґрунтування власних пропозицій; підготовка доповіді з подальшим їх захистом. Повнота й особливості реалізації цих завдань залежать від напрямку та обраного об’єкту дослідження” [3].

Тематика курсових робіт повинна відповідати завданням як вибіркового так й обов’язкового освітніх компонентів. Також має тісно пов’язуватися з практичними потребами конкретного фаху, наприклад 231 “Соціальна робота”. Вона затверджується на засіданні кафедри. Послідовність розробки курсових робіт визначається графіком освітнього процесу [4].

Тематика курсових робіт пропонується здобувачам вищої освіти на початку навчального року та затверджується на засіданні кафедри. Вибрана здобувачем вищої освіти тема курсової роботи повинна бути зареєстрована у спеціальному журналі на відповідній кафедрі, після чого передається науковому керівникові на перевірку. Після захисту курсова робота здається викладачем лаборанту для зберігання терміном один календарний рік з дня захисту. Захист курсової роботи відбувається на засіданні кафедри, в якому беруть участь викладачі, що є керівниками курсових робіт. Не менше 2-х осіб.

Висновки. Написання курсових робіт здобувачами вищої освіти є складовою науково-дослідної роботи. Водночас, це обов’язкова складова професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. Згідно з вимогами навчального плану написання курсових робіт є обов’язковим, їхнє невиконання вважається академічною заборгованістю.

Список літератури

1. Артемчук Г.І. та ін. Методика організації науково-дослідної роботи: навчальний посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Київ: Форум, 2000. 270 с.

2. Грицан О.А., Кохан Н.В., Питльована В.П. Методичні вказівки щодо виконання, оформлення та захисту курсових робіт. Івано-Франківськ: Навчально-науковий Юридичний інститут ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, 2018. 30 с.

3. Методичне забезпечення підготовки курсових робіт напрям підготовки 6.030401 “Правознавство” освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”. Львів, 2012. 12 с.

4. Положення про організацію освітнього процесу у НУЧК імені Т.Г. Шевченка. 2019. URL: <http://chnpu.edu.ua/> (дата звернення 25.01.2024).

5. Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в Національному університеті “Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка (2019 р.; Інтернет-ресурс: <https://drive.google.com/file/d/1kpvtbTTnlgy2Tz29iNvgwl>) (дата звернення 17.12.2023).

6. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 17.01.2024).

7. Про освіту: Закон України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 25.01.2024).

УДК 378.147

Канюк О. С.

старший викладач кафедри іноземних мов
Ужгородського національного університету

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Економічні та соціальні зміни в сучасному світі стали потужним поштовхом реформ у сфері освіти. Одним із актуальних напрямків розвитку вищої освіти є впровадження дистанційного навчання в освітній процес. Дистанційна форма навчання дає змогу створити систему масового безперервного навчання, тотального обміну інформацією. Саме ця система освіти може найбільш відповідно та гнучко реагувати на вимоги сучасного суспільства з питань підготовки висококваліфікованих спеціалістів [1, с. 56].

Всесвітні технології носять швидкий мінливий характер. Освітня система не завжди в змозі адаптуватися до них. Це дуже складний багатоаспектний процес, який потребує значних зусиль в усіх учасників навчального процесу, будь то викладач чи студент. Дистанційне навчання – методологія навчання вільна від обмежень, пов'язаних з часом та місцем. Важливим є індивідуальний темп навчання та змога навчатись в комфортних та зручних умовах [2, с. 87].

Викладання англійської мови в режимі онлайн – вдвічі важкий процес навчання. Це пояснюється більшою складністю засвоєння іноземної мови у порівнянні з рідною. Для кращого засвоєння знань з англійської мови, важливим є взаємопорозуміння між викладачем та студентами, доступність та зрозумілість навчального матеріалу, мотивація студентів у навчанні тощо.

Мотивація являється найважливішим елементом навчання англійській мові. Студент повинен розуміти, для чого він вивчає англійську мову та як він зможе використовувати отримані знання в майбутньому. Отже, кінцева мета навчання повинна відповідати очікуванням студента про його майбутню професію, стимулювати потребу студента у вивченні іноземної мови як стимулу стати культурною, освіченою, успішною людиною [3, с. 224].

Серед моделей дистанційного навчання англійської мови потрібно виділити:

- електронно-дистанційне навчання.
- традиційно-дистанційне навчання.

Варто виділити переваги, які надає дистанційне вивчення англійської мови.

- ✓ Доступність;
- ✓ Комунікативність;

- ✓ Інтерактивна взаємодія;
- ✓ Самостійна робота із застосуванням нових інформаційних технологій;
- ✓ Наявність позитивного емоційного фону.

Дистанційне навчання іноземних мов дає змогу не лише активно залучати студентів в навчальний процес, але й дає можливість керувати цим процесом на відміну від традиційних методик. Поєднання образу, звуку, руху та тексту створює нове, багате можливостями, навчальне середовище, з розвитком якого збільшується інтенсивність залучення студентів в процес навчання.

Список літератури

1. Михайлова Н.О. Моделі дистанційної освіти та основні етапи їх розвитку. *Дистанційне навчання в глобалізованому світі*: тези доп. всеук. наук.-прак. конф. (м. Київ, 17 лют. 2021 р.). Київ, С. 63-65
2. Байдацька С.С. Методичні концепції вивчення польської мови в умовах дистанційної освіти. *Дистанційне навчання в глобалізованому світі*: тези доп. всеук. наук. -прак. конф (м. Київ, 17 лют. 2021 р.). Київ, С. 7-10
3. Шумило І.І. Особливості викладання англійської мови за професійним спрямуванням студентам юридичних спеціальностей. *Збірник наукових праць*. 2015. № 2. С. 238-248
4. Бігич О.Б. Методика навчання іноземних мов та культур. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.

Лисюк Л. П.

асистент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У САМООСВІТІ ВЧИТЕЛЯ

Вчитель у загальному розумінні – це людина, яка навчає інших людей, передає їм свої знання у певній галузі. Для того, щоб знання були корисними та мали певну цінність вони мають бути актуальними у сучасному суспільстві. Тобто сучасний педагог має оволодіти сучасними технологіями отримання і передачі учням нової інформації. Самоосвіта є частиною саморозвитку вчителя, яка дає можливість бути конкурентоспроможним фахівцем, іти у ногу з часом, вдосконалювати свої здібності, розширювати кругозір, втілювати творчі задуми, отримувати задоволення від досягнень та визнання у суспільстві.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій набуває особливого значення в самоосвіті вчителя та дає можливість швидко знаходити, обробляти, використовувати необхідну інформацію. Інформаційно-комунікаційні технології є важливим ресурсом вчителя для створення текстових документів, презентацій, таблиць, діаграм [2; 3].

Крім того кожен сучасний учитель у своїй роботі повинен уміти використовувати функції Інтернет-технологій (блоги, форуми, чати, електронну

пошту, відеоконференції тощо), розробляти власні електронні продукти (уроки, демонстраційний матеріал тощо).

Сучасна молодь має досить широкі можливості у доступі до різного роду інформації, тому вчитель має майстерно відсікати непотрібне, спрямовувати увагу учня на раціональний пошук інформації за допомогою мережі Інтернет, критичну оцінку джерел, ефективну обробку отриманих даних та використання їх у своїй діяльності.

Комп'ютерні технології це невичерпні можливості для навчання, зокрема і самоосвіти. Їх використання дає можливість вчителю урізноманітнити освітній процес, врахувати особливості кожного учня, впливати на процес сприйняття та засвоєння навчального матеріалу.

В останні декілька років швидкого розвитку набули онлайн ресурси, які дають змогу вчителю безкоштовно (або за символічну оплату) та за власними потребами реалізувати самовдосконалення та самоосвіту. В Україні широкою популярністю серед вчителів користуються сервіси НаУрок, Всеосвіта, Prometheus та інші. На даних ресурсах вчитель має можливість взяти участь у вебінарі, конференції, онлайн підвищенні кваліфікації або пройти повноцінний курс з отриманням сертифікату, який в подальшому можна використати для атестації.

Водночас використання цих сервісів для власної самоосвіти дає можливість розширити коло Інтернет ресурсів, які вчитель може впровадити в освітній процес зі школярами. Використання інформаційно-комунікаційних технологій дає можливість для зменшення паперової роботи, а саме розміщувати навчальні матеріали на власному веб-сайті. З іншого боку вчитель отримує ефективний зворотній зв'язок, можливість віддаленого контролю за роботою учня та швидку обробку отриманих результатів. Крім того забезпечує індивідуалізацію навчання, зростання ефективності опрацювання матеріалів та завдань, збільшує частку самостійної роботи учнів та підвищення їх мотивації до пізнавальної діяльності [1].

Сучасна освіта активно переходить у дистанційний формат, що розширює можливості учителя (участь у конференціях, навчальних заходах у іншому місті чи за кордоном, співпраця з колегами, робота над спільними проектами тощо).

Комп'ютерні технології широко використовуються у педагогічній діяльності. Нові технології продовжують з'являтися, тому їх освоєння є важливою частиною самоосвіти кожного вчителя. Видатний німецький педагог А. Дістервег ще у XVIII столітті говорив, що “учитель повинен свідомо йти в ногу із сучасністю, проймається й надихатися силами, які пробудилися в ній”.

Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій оптимізує освітній процес та дає можливість сучасному вчителю швидко підлаштовуватись до життєвих обставин самому та навчати цьому інших.

Результатом ефективної самоосвіти педагога завжди буде не лише самовдосконалення в особистій та професійній сферах, але й розвиток та успіхи його учнів. Впевнений, активний, цілеспрямований вчитель – це щасливі та вмотивовані учні, майбутнє нашої держави.

Список літератури

1. Биков В.Ю. Інформатизація освіти // Енциклопедія освіти України / Акад. пед. наук України; Головний ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 360-362.

2. Кисельова О. Б. Формування компетентності самоосвіти у майбутніх педагогів в умовах інформаційно-навчального середовища : автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 “Теорія навчання” / О. Б. Кисельова. – Х., 2011. – 20 с.

3. Миколіук І. О. Використання інтернет-технологій для навчання та самоосвіти [Текст] / І. О. Миколіук // Інноваційні технології в процесі підготовки фахівців : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 28-29 березня 2019 р : збірник наукових праць / МОН України, ВНТУ, Вінниц. навч.-наук. ін-т економіки ТНЕУ. – Вінниця : ВНТУ, 2019. – С. 51-53.

УДК 371

Makukhina S.

Senior Lecturer at the Department
of Public Administration, Law and Humanities,
Kherson State Agrarian and Economic University

EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

International law term “Sustainable development” was first proposed by the International Commission on Environment and Development “Our Common Future”, headed by the Prime Minister of Norway Gro Harlem Brundtland (1987). The most common and officially accepted definition of sustainable development is: “development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs”. Sustainable development is a coordinated political course of the countries of the world aimed at strategic planning of your future, a course that was adopted after decades of attempts to cope with common global problems through the disparate efforts of different states. We all live on one planet, where everything processes are closely interconnected and intertwined. However, each country has its own national priorities and, based on international agreements, sets its own tasks of sustainable development of the country. Education for sustainable development is education that empowers people opportunity to take responsibility for creating sustainable future. It aims to improve access to quality basic education, reorient curricula, training and raising public awareness, helping to develop the knowledge, competencies and attitudes needed now and in the future [1, c. 85].

Let’s consider the characteristics of education for sustainable development:

- Education is based on the principles and values that underlie sustainable development and it aims to ensure the well-being of all three areas of sustainable development – the environment, society and economy. Education uses various educational technologies that promote learning and development thinking.

- Education encourages lifelong learning: lifelong education covers formal, non-formal and informal forms of education of an individual throughout his life, which is aimed at conscious and continuous quality improvement life, your own and society. Lifelong learning – development of human potential through continuous supported process of stimulation and empowerment the individual's acquisition of the knowledge, values, skills and understanding that will be required throughout life, and their application in all roles, circumstances and environments with confidence, creativity and pleasure.

- Education covers formal, non-formal and informal education.

- Education takes into account the evolutionary nature of sustainable development and focuses on global problems and local priorities.

- Education is interdisciplinary.

UNESCO experts have formulated five pillars of education that ensure the quality of education and promoting sustainable development of the individual and society [3, c. 105]:

1. Learning to know – the development of skills and knowledge needed to function in this world e.g. formal acquisition of literacy, numeracy, critical thinking and general knowledge.

2. Learning to do focuses on the acquisition of applied skills associated with professional success.

3. Learning to live together covers critical skills that are vital to creating an environment equal opportunities for self-development individuals and the well-being of families and communities. the development of social skills and values such as respect and concern for others, and the appreciation of cultural diversity.

4. Learning to be represents the learning that contributes to a person's mind, body, and spirit. Skills include creativity and personal discovery, acquired through reading, the Internet, and activities such as sports and arts.

5. Learning to transform oneself and society – when individuals and groups gain knowledge, develop skills, and acquire new values as a result of learning, they are equipped with tools and mindsets for creating lasting change in organizations, communities, and societies.

Education is a central element in efforts to develop and promote sustainable solutions to the development needs of both peoples and the planet.

Bibliography

1. Strange, Tracey; Bayley, Anne. Sustainable Development: Linking Economy, Society, Environment. Published by: OECD Publishing, Publication date: 2 Dec 2008. 142 p. URL: <http://www.oecd.org/insights/sustainabledevelopment>.

2. Teaching and Learning for a Sustainable Future. URL: <http://www.unesco.org>

3. UNESCO-IBE Education Thesaurus, 6th Edition, 2nd Revision – 2007. URL: <http://www.ibe.unesco.org/ru/services/online-materials/unesco-ibe-educationthesaurus/sixth-edition-2007.html>.

УДК 378.091.2-051

Вергун Л. І.

канд.філол.наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Західноукраїнського національного університету

**USE OF FLIPPED CLASSROOM APPROACH TO TEACHING ENGLISH
AS A FOREIGN LANGUAGE**

The flipped learning approach has received considerable attention from researchers and practitioners. Recent research suggests this method is effectively used in teaching English as a foreign language [1; 2; 4; 6; 7]. At the West Ukrainian National University, this approach is applied in the context of Business English elective courses for fourth-year international relations, social communications, and regional studies students. The elements of the flipped classroom approach are applied to develop students' communicative skills, which requires students to study a considerable part of course materials outside of class and use this knowledge during classroom activities.

Brewer and Movahedazarhouligh [3] posit that the flipped classroom approach encourages students to explore materials and gain further knowledge outside the classroom. Given that most assignments need thorough preparation at home, students can have more time to apply their new knowledge in the classroom, which allows for more effective interaction with their instructor and group mates to develop and demonstrate practical skills. Solimana's research [5] reinforces this conclusion by indicating that a flipped classroom helps increase students' performance and active participation in class activities and improves teacher-student interaction.

The flipped classroom models constitute a flexible learning environment that promotes active learning activities and enables students to take responsibility for their education. As a result, the flipped classroom model is an effective educational process as it allows students to learn new skills, change their learning approach and habits, and acquire knowledge more efficiently.

In order to effectively implement a flipped learning approach in teaching business English, it is essential to address issues that include the effective organization of independent work for students using modern pedagogical techniques. At the same time, language instructors need sufficient time to develop such techniques, and there is a need for more methodological support in introducing modern teaching technologies. By addressing these issues, we can facilitate the successful implementation of these innovative teaching methods.

References

1. Ayçiçek, B., & Yanpar Yelken, T. (2018). The Effect of Flipped Classroom Model on Students' Classroom Engagement in Teaching English. *International Journal of Instruction*, 11(2), 385-398. <https://doi.org/10.12973/iji.2018.11226a>

2. Başıal, A. (2012) ‘The use of flipped classroom in foreign language teaching’, Proceedings of the 3rd Black Sea ELT Conference Technology: A Bridge to Language Learning, 15–17 Nov., pp. 8–13.
3. Brewer, R., & Movahedazarhouligh, S. (2018). Successful stories and conflicts: A literature review on the effectiveness of flipped learning in higher education. *Journal of Computer Assisted Learning*, 34(4), 409–416. <https://doi.org/10.1111/jcal.12250>
4. Pudın, Chelster. (2017). Exploring a Flipped Learning Approach in Teaching Grammar for ESL Students. *IJELTAL (Indonesian Journal of English Language Teaching and Applied Linguistics)*. 2. 10.21093/ijeltal.v2i1.47.
5. Solimana, N. A. (2016). ScienceDirect International Conference on Teaching and Learning English as an Additional Language , GlobELT 2016 , 14-17 April 2016 , Antalya , Turkey Teaching English for Academic Purposes via the Flipped Learning Approach. Semantic Scholar. <https://www.semanticscholar.org/paper/ScienceDirect-International-Conference-on-Teaching-Solimana/5ef42c4a61e33c1f1ae9a8df1b2c30b6f8b14423>
6. Verhun L., Batryn N. Development of Intercultural Communicative Competence in Business English Classes. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*// Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка. Суми: Сумський державний педагогічний університет ім.А.С.Макаренка, 2023, № 8-9 (132-133). С.84-95.
7. Zeynep Turan & Birgul Akdag-Cimen (2020) Flipped classroom in English language teaching: a systematic review, *Computer Assisted Language Learning*, 33:5-6, 590-606, DOI: 10.1080/09588221.2019.1584117

УДК 811.111'37'42:070

Підгорна А. Б.

к. філол. н., доцент,

доцент кафедри “Іноземна філологія та переклад”,
Національний університет “Запорізька політехніка”

**ЛІНГВОКОНЦЕПТУАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ УКРАЇНИ
В АНГЛОМОВНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ**

В світлі повномасштабної воєнної агресії Росії в Україні тема України стала однією з найобговорюваніших у світових ЗМІ, зокрема англомовних. Саме тому актуальним є дослідити, як саме ідентифікується Україна у сучасній англомовній концептосфері.

Аналіз Інтернет публікацій останніх двох років показує, що найчастіше образ України репрезентується через концепти, пов'язані з тематикою війни, що є зрозумілим. Можна сказати, що концепти WAR та WEAPON та їх мовні репрезентанти є ключовими при розкритті будь-якої теми, навіть тієї, що не пов'язана напряму з питанням військових дій, наприклад, українська культура, біженці чи економічні проблеми в Україні.

Серед іншого, до репрезентантів образу України через активізатори концептів WAR та WEAPON можна віднести такі когнітивні контексти:

WAR: *attacking Russian positions; to tie up and destroy; enemy manpower and equipment; capturing significant chunks of territory; broke through the defense; continue to strike Russia's rear; waging an intense war of attrition; to destroy military facilities and exhaust air defenses; continued their counter-offensive operations;*

WEAPON: *disarm and defuse Russian bombs, booby traps and mines, to run out of missiles; looming risk to Ukraine's ability to protect troops and vital sites from Russian; risk running out of missiles and ammunition; air defence systems; a major challenge for Kyiv; calls to strengthen air defense systems; the transfer of the latest MSI-DS Terrahawk Paladin anti-aircraft system to Ukraine; to help the Armed Forces to solve the problem of Iranian Shahed drones; Western countries are running out of ammunition to help Ukraine; supplies of artillery shells and other ammunition to Ukraine, heavy weapons such as tanks and missile systems.*

Наведена вище вибірка з сучасних англомовних Інтернет видань демонструє активне використання авторами лексем, що номінують одиниці озброєння та військові дії, тим самим активуючи концепти WAR та WEAPON у свідомості читачів.

У той же час спостерігаємо, що навіть, коли мова йде не про військові дії чи зброю, автори застосовують лексеми, що асоціюються з війною: *the **battle** for Ukraine's cultural gems; an **attack** on a country's culture; an **attack** on its humanity; intentional **targeting** of cultural and religious sites; it shows the **strength** of Ukrainian culture [1]; ...they cannot **destroy** the dream or **destroy** our will [2]; the **target** of war; another way to **destroy** and **overtake** a society by erasing its memory; the cultural **atrocities** being committed [3].*

Таким чином, очевидною є перевага використання англомовними ЗМІ лінгвальних одиниць, що асоціюються з війною та зброєю, коли розкриваються питання, пов'язані з ситуацією в Україні. Проблеми війни є ключовим, і усі інші аспекти життєдіяльності країни відходять на другий план. На жаль, увесь світ дізнався про Україну таким жахливим для народу України шляхом, і, передбачаємо, що ще довго основними лінгвоконцептуальними одиницями на позначення нашої країни будуть ті, що асоціюються з військовою агресією та воєнним опором, або, сподіваємося, післявоєнною відбудовою.

Список літератури

1. D'Silva B. The Battle for Ukraine's Cultural Gems // BBC. August 2023. URL : <https://www.bbc.com/culture/article/20230821-the-fight-to-save-ukraines-cultural-spaces-and-heritage> (дата звернення 12.09.2023).

2. Jackson J. How Pop Stars React When War Breaks out // BBC. Sept. 4, 2022. URL : <https://www.bbc.com/culture/article/20220906-the-ukrainian-pop-stars-bringing-hope> (дата звернення 04.02.2024).

3. Sherwood H. “Cultural Catastrophe”: Ukrainians Fear for Art and Monuments amid Onslaught // The Guardian. Mar. 1, 2022. URL : <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/01/cultural-catastrophe-ukrainians-fear-for-art-and-monuments-amid-onslaught> (дата звернення 04.02.2024).

УДК 004.03

Волинець Л. В., Гарматюк Н. А., Дуда О. М.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА “РОЗУМНА” ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

На даний час, дослідники та фахівці почали приділяти значну увагу системам на основі штучного інтелекту та аналітичному опрацюванню великих за обсягом даних, досліджуючи нові тенденції інформаційно-технологічних проектів класу “розумне місто”. Четверта промислова революція сформулювала ряд передових технологій, які суттєво трансформували існуючі інформаційні системи, створили нові бізнес-моделі та процеси в різних галузях міської діяльності [1]. Водночас процеси прийняття рішень у комп'ютерних системах стають більш децентралізованими завдяки активному впровадженню штучного інтелекту та аналітичного опрацювання великих за обсягом даних [2]. Системи на основі штучного інтелекту використовують інформаційні та комунікаційні технології для імітації людських інтелектуальних та когнітивних здібностей. Згідно [3], впровадження штучного інтелекту та аналітичного опрацювання великих за обсягом даних відкривають перед міськими установами та організаціями перспективи для отримання конкурентних переваг, покращення міського простору та соціального середовища [4].

На даний час складні інформаційні системи “розумних міст” продукують великі за обсягом набори даних, які можна ефективно використовувати для формування рекомендацій за допомогою інструментів на основі систем штучного інтелекту [5]. Відбувається безпрецедентне впровадження засобів на основі штучного інтелекту, машинного навчання та джерел великих за обсягом даних. Це надає обширні можливості для підвищення продуктивності в різних галузях людської діяльності та наукових досліджень. Науковці [6] описують, застосування систем на основі штучного інтелекту для “розумного” виробництва, що використовує інтелектуальні алгоритми для виробництва та постачання продуктів харчування, оптимізації транспортних ланцюгів, харчової безпеки, формування гігієнічних харчових норм та вимог. Автори [7] розглядають, застосування аналітичного опрацювання великих за обсягом даних та засобів візуалізації в медичних дослідженнях для формування галузі “розумної” охорони здоров'я.

Системи на основі штучного інтелекту – це програмно-алгоритмічні та апаратні засоби, які моделюють процеси мислення, поведінки та людських дій. Глибинне навчання – це технологія дає розпізнавати мови, яка дає змогу класифікувати зображення, логічні міркування, машинний переклад та пошук інформації [8]. Штучні інтелектуальні засоби використовують комп'ютерні системи, щоб імітувати розумну поведінку людей.

Засоби на основі штучного інтелекту можна класифікувати:

- Штучні інтелектуальні засоби вузького спрямування, що призначені для допомоги або виконання лише конкретних завдань, наприклад, Siri, Alexa, Cortana, безпілотні транспортні засоби тощо.

- Штучні інтелектуальні засоби загального призначення – машини матимуть здатність думати та приймати рішення, подібно до людей. На даний час людство не підійшло до цього етапу розвитку систем штучного інтелекту. Проте дослідники оптимістично налаштовані, що незабаром відбудуться суттєві інновації в даній галузі.

- “Штучний суперінтелект” – це етап розвитку систем штучного інтелекту, на якому комп’ютерні засоби перевершать інтелектуальні здібності людей. На даний час цей інформаційно-технологічний етап вважається гіпотетичним.

Засоби штучного інтелекту продовжують активний розвиток та розширення переліку застосувань. З розвитком інформаційних технологій колись важливі функції штучного інтелекту на кшталт розпізнавання символів, тепер вважаються невід’ємними для систем такого класу. Досягнення в галузі штучного інтелекту та підгалузей машинного навчання, глибинного навчання та аналітичного опрацювання великих даних сприятимуть значному прогресу в галузі “розумної” медицини.

На даний час сформована потреба активного використання засобів штучного інтелекту для опрацювання зростаючого переліку великих за обсягом джерел. Для підвищення ефективності “розумних” застосунків та послуг, в процесі подальших досліджень, доцільно провести поглиблений аналіз методів та засобів аналітичного опрацювання великих за обсягом наборів та колекцій даних.

Список літератури

1. Sjödin, D.; Parida, V.; Palmié, M.; Wincent, J. How AI capabilities enable business model innovation: Scaling AI through co-evolutionary processes and feedback loops. *J. Bus. Res.* 2021, 134, 574–587.

2. Chen, H.; Chiang, R.H.; Storey, V.C. Business intelligence and analytics: From big data to big impact. *MIS Q.* 2012, 1, 1165–1188.

3. Colson, E. What AI-Driven Decision Making Looks Like. *Harvard Business Review.* 2019.

4. Khanra, S.; Dhir, A.; Mäntymäki, M. Big data analytics and enterprises: A bibliometric synthesis of the literature. *Enterp. Inf. Syst.* 2020, 14, 737–768.

5. Donthu, N.; Kumar, S.; Mukherjee, D.; Pandey, N.; Lim, W.M. How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *J. Bus. Res.* 2021, 133, 285–296.

6. Di Vaio, A.; Boccia, F.; Landriani, L.; Palladino, R. Artificial intelligence in the agri-food system: Rethinking sustainable business models in the COVID-19 scenario. *Sustainability* 2020, 12, 4851.

7. Liao, H.; Tang, M.; Luo, L.; Li, C.; Chiclana, F.; Zeng, X.-J. A bibliometric analysis and visualization of medical big data research. *Sustainability* 2018, 10, 166.

8. Mc Carthy, J.; Hayes, P.J. Some Philosophical Problems from The Standpoint of Artificial Intelligence. In *Readings in Artificial Intelligence*; Elsevier: Amsterdam, The Netherlands, 1981; pp. 431–450.

УДК 339.137.2

Гаврікова А. В.

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва
Донбаська державна машинобудівна академія

ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНІВ “КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ” І “КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ”

В умовах ринкової економіки конкуренція присутня у всіх сферах підприємництва (виробництві, торгівлі та комерційному посередництві). Первісне розуміння категорії “конкуренція” (лат. concurrentia “збіг, узгодженість”), яке з’явилося в середині XVIII століття, суттєво відрізняється від основних підходів її сучасного визначення: як елемента ринкового механізму, який врівноважує попит і пропозицію; як критерія, який дозволяє визначити тип ринку; як суперництва між окремими суб’єктами, які зацікавлені в досягненні однакової мети [1, с. 10-13].

Особливу зацікавленість представляє похідний від категорії “конкуренція” термін “competitiveness”, під яким українські науковці розуміють “конкурентоспроможність” або “конкурентоздатність”. Тому, проведемо теоретичне дослідження їх економічного трактування та доцільності ототожнення.

Кембриджський словник розкриває “competitiveness”, як фактичну здатності успішно конкурувати з іншими компаніями, країнами тощо [2].

Гайдук В.А. стверджує, що конкурентоздатність існує в двох формах (потенційній та фактичній) і економічний суб’єкт прагне до максимальної реалізації свого потенціалу [3, с. 17]. Дейнега О.В. провів лінгвістичний аналіз і запропонував такі визначення термінів: конкурентоздатність – це здатність певного об’єкта (товару, підприємства, регіону, країни) витримувати конкуренцію порівняно з аналогічними об’єктами на даному ринку; конкурентоспроможність – це комплекс характеристик об’єкта (товару, підприємства, регіону, країни), який визначає його потенційний результат на ринку [4, с. 62].

Похильченко О.А. і Крикавський Є.В. підтримують вищенаведену позицію і підкреслюють, що конкурентоздатність є категорією, яку в більшій мірі слід застосовувати до об’єктів, які вже діють на ринку, а конкурентоспроможність – до новостворених об’єктів, які тільки мають виходити на ринок [5, с. 268]. Існує думка, що для відображення фактичного (реального) рівня успішності конкурентної боротьби на ринку за прихильність покупців, слід застосовувати

термін “конкурентність”, який є вільним від будь-якого додаткового значення [6, с. 9]. Також, в наукових економічних виданнях присутні публікації, в яких заголовок містить термін “конкурентоздатність”, а в основному матеріалі і висновках до статті оперують використано – “конкурентоспроможність” [7].

Представимо за допомогою рисунку 1 особливості перекладу терміну “competitiveness” трьома мовами, який враховує його економічний зміст.

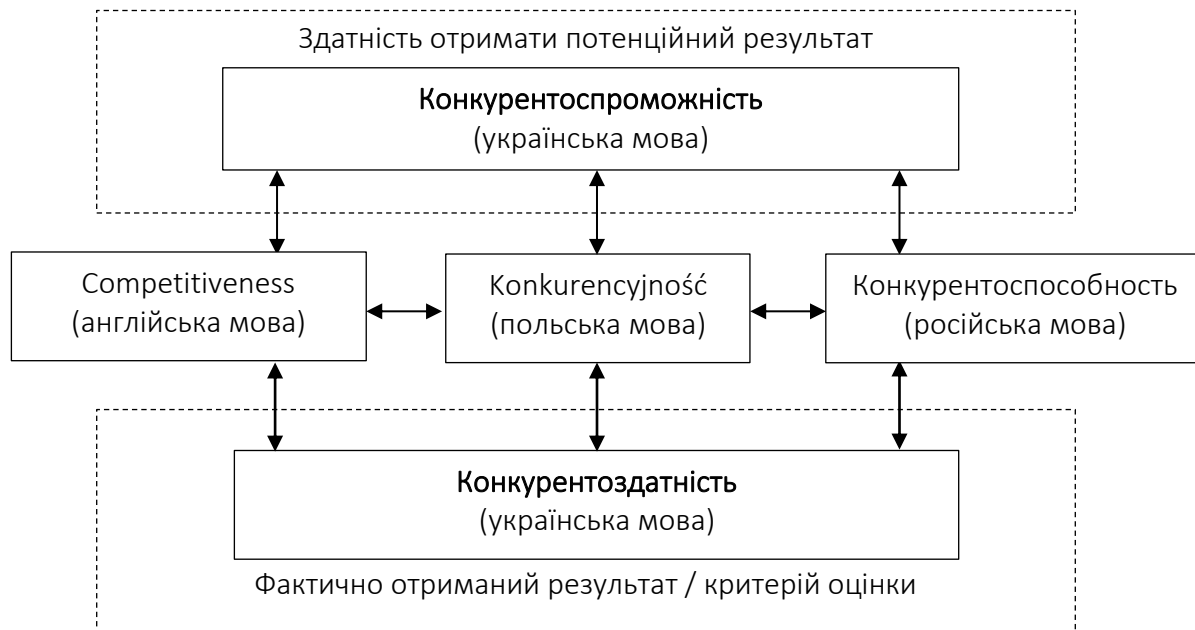

Рис. 1. Особливості перекладу терміну “competitiveness”

Джерело: систематизовано автором на основі літературних джерел [1-6]

Представлений взаємозв’язок термінів на рисунку 1 свідчить, що українські науковці вважають не зовсім коректним їх ототожнення і акцентують увагу на:

- здатності отримати потенційний результат;
- фактично отриманому результату або критерії оцінки.

Тому, термін “competitiveness” слід перекладати, як “конкурентоздатність”, коли акцентується увага на здійсненій події й отриманому результату або критерії оцінки, а “конкурентоспроможність” доцільно використовувати у всіх інших випадках (наприклад, при стратегічному плануванні). Водночас, закордонні науковці не здійснюють вищенаведеної деталізації термінів, що ускладнює подальше професійне спілкування та ставить під сумнів необхідність розвитку категоріального апарату за цим напрямом. З іншого боку, лексичному значенню представлених іноземних термінів максимально відповідає – “конкурентоздатність”, але здійснити уніфікацію в термінології доволі складно, що пов’язано з фундаментальністю попередніх наукових розробок.

Список літератури

1. Павлюк Т.І. Сутність та роль конкуренції в ринковій економіці. *Економічна теорія та історія економічної думки*. 2016. Випуск 6. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/6_ukr/2.pdf

2. Competitiveness. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/competitiveness#google_vignette

3. Гайдук В. А. Конкурентоздатність в умовах сучасного ринку. *Економіка та держава*. 2007. № 2. С. 16-17.

4. Дейнега О.В. Методологічні аспекти оцінювання конкурентоздатності підприємства. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. 2008. № 623 : Логістика. С. 61–67. URL: https://vlp.com.ua/files/10_25.pdf

5. Похильченко О.А., Крикавський Є.В. Конкурентоздатність: ознаки та чинники формування. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2009. № 5. Т. 3. С. 267-270. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_5_3/pdf/267-270.pdf

6. Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення : [монографія / за заг. ред. О. Г. Янкового]. Одеса : Атлант. 2013. 470 с.

7. Зайнчуковська В.Р. Конкурентоздатність компанії на ринку праці. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/205.pdf

Пастернак А. В.

аспірант ОНП “Економіка”,
Херсонський державний університет

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ: ІННОВАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ БІЗНЕС МОДЕЛЕЙ

В сучасному світі підприємства невід'ємно використовують цифрові технології для трансформації своїх бізнес-моделей. У зв'язку зі стрімким розвитком технологій, цифрова трансформація стає ключовим фактором для забезпечення конкурентоспроможності та зростання на сучасному ринку. Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності [1].

Перспектива досліджень охоплює, зокрема, вплив штучного інтелекту, блокчейн-технологій та Інтернету речей як частину цифрової трансформації на сучасні бізнес моделі організацій. Штучний інтелект відкриває можливості для автоматизації виробництв, бізнес-процесів та удосконалення стратегічного прийняття рішень, тоді як блокчейн забезпечує безпеку та прозорість бізнес-процесів, формування нового економічного типу співпраці. Використання Інтернету речей розширює можливості для оптимізації виробництв та підвищення якості продукції.

Водночас цифрова трансформація бізнес-моделей включає перегляд стратегій підприємств та моделей розвитку організацій. Важливим етапом впровадження цифрової трансформації є усвідомлення культурних та організаційних змін. Під час цього процесу виникають виклики, такі як стійкість персоналу та потреба в розробці стратегій для подолання цих труднощів. Приблизно 42% європейців не володіють базовими цифровими навичками, зокрема 37% з них — серед працівників [2]. Загальна відсоткова недостатність базових цифрових навичок підкреслює важливість програм та ініціатив для підвищення рівня цифрової грамотності в світі, що може впливати на працездатність та конкурентоспроможність на ринку праці. Програма цифрового десятиліття (DDPP) визначає певні завдання на період до 2030 року [3]. Це може свідчити про плановий підхід до використання цифрових технологій у бізнесі з метою досягнення стратегічних результатів.

Очевидність важливості цифрових інновацій для оптимізації бізнес-процесів та формування корпоративної культури стає ще яскравішою. Застосування передових технологій в бізнесі необхідно не лише для підвищення продуктивності, але й для адаптації організаційної культури до вимог сучасного цифрового середовища. В перспективі цифрової трансформації передбачається неабияке зростання впливу новітніх технологій і загальний попит споживачів на цифрові рішення. Для підприємств це означає не лише необхідність прийняття цифрових стратегій, але і активну підготовку до змін, зокрема, вдосконалення внутрішніх процесів та навичок персоналу.

Рекомендації для підприємств включають в себе гнучкість та готовність до змін, необхідних для успішного впровадження цифрових бізнес-моделей. Це передбачає навчання персоналу, впровадження систем управління змінами, а також активну взаємодію з інноваційними технологічними рішеннями для забезпечення ефективної інтеграції в сучасне бізнес-середовище. Цифрова трансформація бізнес-моделей ставить перед бізнесом нові виклики та відкриває нові можливості. Для успішної трансформації необхідні не лише технологічні зміни, але і трансформація культури та стратегічного планування.

Список літератури

1. Кабінет міністрів України, від 17 січня 2018 р. № 67-р Розпорядження Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки.

2. Формування цифрового майбутнього Європи. (2023). URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-skills>

3. Цифрове десятиліття. (2021). URL: <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/actions/european-initiatives/digital-decade>

УДК 336.7

Ганзюк С. М.

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів та обліку,

Байрак Н. О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності “Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок”
Дніпровський державний технічний університет

ПРОБЛЕМИ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

З початком повномасштабної війни банки очікувано зіткнулися зі зростанням частки непрацюючих кредитів через низку проблем, зокрема, втрати роботи чи зменшення доходів, для іпотечного кредитування – втрата заставного майна внаслідок бойових дій. За даними НБУ [1], на початку серпня 2023 р. частка непрацюючих кредитів становила близько 30%.

Незважаючи на сьогоднішні воєнні реалії функціонування економіки, аналітики оптимістично оцінюють перспективи банківського кредитування в Україні в найближчій перспективі. За результатами першого кварталу 2023 року спостерігалось зростання попиту на корпоративні кредити, попит на позики домогосподарств також зростає. Банки пом'якшили стандарти кредитування для своїх клієнтів, чому сприяли висока ліквідність, платоспроможність позичальників та поліпшення очікувань загальної економічної активності у довоєнний період.

Сьогодні домогосподарства швидко пристосовуються до змін економічної ситуації і більш гнучкі. Від рівня виконання своїх кредитних зобов'язань та ефективного використання кредитного потенціалу залежить не тільки ситуація з окремим банком, але й фінансовий стан регіонального сектору, в якому банківська установа функціонує. Кредити є суттєвим елементом грошово-кредитної політики, яку проводить центробанк задля підтримки стабільності грошової одиниці та розвитку економіки країни [2, с. 312].

Згідно даних НБУ за результатами опитування банків [3] у другому кварталі 2023 року спостерігався стриманий оптимізм респондентів щодо відновлення кредитування. За їхніми оцінками, у наступні 12 місяців зростатиме як корпоративний, так і роздрібний кредитний портфель. Вперше з кінця 2021 року зріс попит на споживчі кредити, а попит на іпотеку зростає третій квартал поспіль. Респонденти послабили кредитні стандарти для кредитування населення, кількість схвалених заявок зростала.

Ефективне управління кредитуванням населення передбачає розвинуту філіальну мережу та банківські технології, вміння швидко розробляти та підтримувати нові банківські продукти. Основною проблемою кредитування населення в Україні залишається їх дороговизна. Зменшення ризиків

банківського кредитування населення повинна здійснюватися самими банками шляхом використання активних методів впливу на ймовірність неповернення кредитів та відсотків за ними в бік зменшення. Завдання менеджменту банків – удосконалювати внутрішній кредитний ризик-менеджмент, оскільки, показники простроченої заборгованості за кредитами згідно даних НБУ за 2014-2022 рр. зростали.

Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів зростала до 2016 рр. (на початку 2017 року – найвищий показник на рівні 53,7%) та мала тенденцію до зменшення впродовж шести років з 53,7% у 2016 році до 30,02% на початку 2022 року. За 2022 рік відбулося логічне зростання непрацюючих кредитів на 8,12% до 38,12% [4]. В цілому, на фоні зростання на 14,86% загального обсягу наданих кредитів банками в Україні, частка непрацюючих кредитів збільшилася за 2015-2022 рр. на 16,02%.

Наслідки війни - знищення активів і застави, падіння доходів і погіршення платоспроможності позичальників знижують їх здатність обслуговувати кредити, знижують якість кредитних портфелів банків і призводять до зростання відрахувань у резерви банківських інституцій. Банки вже визнали значні кредитні втрати – з початку повномасштабної війни сума відрахувань до резервів під кредити перевищила 100 млрд грн і становила понад 12% від кредитного портфеля, який банки мали на кінець лютого 2022 року. Потенційні втрати кредитного портфеля через війну, економічну кризу та енергетичний терор країни-агресора можуть досягати 30%. Банкнвське кредитування забезпечує отримання значних доходів від розміщення тимчасово вільних коштів. Українські банки функціонували ще до війни у складних умовах невизначеності та змінності оточуючого середовища, які дестабілізують їх роботу [2].

Зростання в структурі кредитних портфелів банків частки проблемної заборгованості призводить до збиткового фінансового результату та зниження рівня капіталізації банківських установ. Кредитування фізичних та юридичних осіб є, як відомо, пріоритетною економічною функцією банків. Від того, наскільки ефективно банки реалізують свої кредитні функції, багато в чому залежить економічна ситуація в країні, рівень розвитку всіх сфер економічної діяльності.

Список літератури

1. Кредитування населення під час війни [Електронний ресурс]: URL: <https://investgazeta.ua/blogs/kredituvannya-naselennya-pid-chas-vijni> (Дата звернення 02.02.2024 р.)

2. Петрушко Я. Р. Формування системи безпеки кредитної діяльності банків в Україні: дис. на здобуття наук. ст. к.е.н.: Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України. Львів. 2020 р.

3. Опитування про умови банківського кредитування [Електронний ресурс]. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BLS_Q3-2023.pdf?v=4 (Дата звернення 03.02.2024 р.)

4. Основні показники банківської діяльності: наглядова статистика НБУ [Електронний ресурс]. URL: <http://www.bank.gov.ua>, (Дата звернення 05.02.2024 р.)

УДК 351

Гбур З. В.

д. дер. упр., професор, проректор з наукової роботи
Чернігівського інституту інформації, бізнесу і права
ЗВО “Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая”

ІНСТРУМЕНТИ ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Основним завданням публічного регулювання економіки є створення необхідних умов для ефективної економічної діяльності в державі. Однак слід також підкреслити, що публічне регулювання зараз зазнає серйозних змін як в окремих, так і в загальних процесах. Сучасне публічне регулювання економікою має базуватися на відповідному інструментарію, в який доцільно включити сукупність методів, прийомів і засобів публічного впливу на економічний розвиток країни. Зі свого боку, публічне регулювання зводиться до методів прямої дії, за допомогою яких держава безпосередньо втручається в економічні процеси.

Публічне регулювання економічного розвитку – це діяльність держави щодо підтримання відтворювальної стабільності та забезпечення умов для економічного розвитку, тобто це одна з основних форм участі держави в економіці, що впливає на розподіл ресурсів і доходів, темпи економічного розвитку та добробут населення країни. Для здійснення ефективної ринкової трансформації та відтворення національної економіки необхідно розробити відповідні основи публічного регулювання економіки України, що ґрунтуватимуться на підвищенні відповідальності за державні рішення з урахуванням закономірностей розвитку економіки України у контексті реагування на зміни в мінливому середовищі.

Без активних регуляторних заходів з боку держави неможливо забезпечити стабільність і розвиток економіки в цілому, особливо в часи, коли ефективність саморегулювання ринку є значно низькою. Метою цих заходів є підтримка стабільної економічної ситуації, компенсація втрат від настання ризиків, коливань та інших негативних явищ, особливо в кризових ситуаціях, і вжиття відповідних заходів для їх безперебійного функціонування. Виходячи із реалій сьогодення, доцільно відзначити, що ефективне регулювання економічних процесів у нашій державі потребує розробки та впровадження чітких, послідовних та прозорих механізмів, тобто ряду ефективних форм, методів і

засобів впливу. Ці механізми потребують своєчасного та відповідного вдосконалення та коригування відповідно до поточної реальності. Це особливо актуально сьогодні, коли Україна перебуває під тиском повномасштабної російсько-української війни. Але попри складну ситуацію та випробування, економіка України має нормально функціонувати, а одним із найважливіших завдань є повинно бути ефективно вдосконалення інструментів публічного регулювання розвитку економіки. Тому в сучасних умовах воєнного часу дієвий механізм публічного регулювання економіки, у тому числі комплексні ефективні програми, може забезпечити злагоджене функціонування національної економіки.

Відповідно до цих засад головною метою публічного регулювання економіки має бути створення належних умов для сталого економічного розвитку, сприяння підвищенню життєвого рівня та якості життя населення. Відповідно до викладених основних завдань регулювання національної економіки потрібно забезпечити планове економічне зростання та розвиток, сприяти досягненню продуктивного використання трудових ресурсів, створити прозорий і справедливий перерозподіл доходів тощо. Таким чином, слід відзначити, що публічне регулювання економічних процесів спрямоване на подолання проблем і створення максимально сприятливих умов для функціонування всіх ланок ринкових відносин, завдяки чому досягається економічний розвиток і зростання та загальна конкурентоспроможність країни. Для досягнення цих цілей органи публічної влади повинні розробляти та впроваджувати відповідні інструменти.

Звертаючи увагу на практичний аспект проблеми, потрібно відзначити, що сьогодні органи публічної влади результативно працюють над збереженням ключових функцій країни в умовах війни, завдяки чому досягнуто певного рівня економічної стабільності. Проте подальший економічний розвиток України та прогнози економічного розвитку визначатимуться перебігом та інтенсивністю російсько-української війни.

Варто зазначити й те, що з початку повномасштабного вторгнення російського ворога в Україну Кабінет Міністрів України вжив різноманітних заходів, включаючи правові, адміністративні та економічні, щоб забезпечити всебічну підтримку економіки в умовах воєнного стану. Поряд з тим, 9 серпня 2023 року Верховна Рада України прийняла Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України” від 09.08.2023 № 3295-IX [1], який покликаний розпочати реформу конкурентного законодавства та зблизити відповідне законодавство України та діяльність Антимонопольного комітету до стандартів Європейського Союзу. Цим документом передбачено підвищити ефективність системи розвитку і захисту

економічної конкуренції, удосконалити національну політику у сфері захисту економічної конкуренції та посилити інституційну спроможність Антимонопольного комітету [1]. Щодо головного інструмента регулювання економічного розвитку України, то особливу роль у такому процесі відіграє бюджет. Так, враховуючи реалії сьогодення, у проекті державного бюджету на 2024 рік на програми прямої підтримки української економіки передбачили понад 41 млрд грн. У нинішній ситуації українська економіка має великий потенціал розвитку. Окрім того, за прогнозами Кабінету Міністрів України – витрати на оборону у 2024 році майже повністю покриватимуться за рахунок податків і зборів. Ці очікування ґрунтуються на макроекономічному прогнозі уряду щодо економічного розвитку та зростання ВВП України на 5% у 2024 році. Очікується також, що експорт зросте на 7,5%, а імпорт скоротиться на 5,5% [2].

Список літератури

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України: Закон України від 09.08.2023 № 3295-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3295-%D0%86%D0%A5#Text>

2. Допомога бізнесу на понад 41 млрд грн. Міністерка економіки Юлія Свириденко про шість основних економічних програм у проекті держбюджету-2024. Forbes. 2023. URL: <https://forbes.ua/money/dopomoga-biznesu-na-ponad-41-mlrd-griven-ministerka-ekonomiki-yuliya-sviridenko-pro-shist-osnovnikh-ekonomichnikh-program-u-proekti-derzhbyudzhetu-2024-26092023-16256>

SECTION 8

PUBLIC ADMINISTRATION

УДК 352/354.073..533:32]:342.97(09)

Лазор О. Я.

д. н. держ. упр., професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Лазор О. Д.

д. н. держ. упр., професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

**РЕТРОСПЕКТИВА ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПОЛІТИЧНОЇ СЛУЖБИ ЯК СКЛАДОВОЇ ПУБЛІЧНОЇ**

В Україні створюється якісно нова публічна служба, складовою частиною якої є діяльність на політичних посадах. Становлення громадянського суспільства, прагнення українського народу до інтегрування в європейський простір дає поштовх для реформування всіх видів публічної служби: державної, муніципальної, патронатної, політичної. Розвиток демократії, правової держави є неможливим без відповідного нормативно-правового забезпечення публічної служби загалом та політичної діяльності, зокрема.

Поняття “політична служба” як діяльність на політичних посадах уперше зафіксовано у прийнятій Концепції адміністративної реформи в Україні (1998 р.) [2]. У цьому документі визначено необхідність відокремлення політичних посад від посад державної служби, а також означено напрям реформування державних інституцій із поділом посад на три блоки: політичні, адміністративні, патронатні, де діяльність на посадах двох останніх груп – об’єднано спільним терміном “державна служба”. На той час уже було законодавчо закріплено термін “державна служба в Україні” як професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів (ст. 1) [5]. Саме ці особи і наділені статусом державного службовця з відповідними службовими повноваженнями й обмеженнями.

Такий поділ державних посад на три типи було відразу ж підтверджено й у Стратегії реформування державної служби в Україні (2000 р.), затвердженої Указом Президента України [9], із закріпленням окремого статусу за політичними посадовцями. Стало зрозуміло і те, що адміністративні посади, як і патронатні на цей час, представлені не тільки в системі органів виконавчої

влади, але й у судовій та законодавчій, а також в органах державного управління, які не належать до жодної з гілок влади.

З огляду на це, не погоджуємось із твердженням деяких дослідників, що адміністративна посада – це визначена відповідно до закону або іншого акта законодавства та передбачена штатним розписом посада в органах виконавчої влади, яка обіймається на професійній основі, крім випадків, передбачених законом для реалізації визначених Законом “Про державну службу” повноважень [7, с. 8]. Адже такі ж посади передбачені і в інших органах державної влади і державного управління.

Два види службовців, згадуваних у Концепції та Стратегії, були поєднані законодавчим визначенням “державна служба”. Тому, виокремлення політичних посадовців серед інших осіб, які “займають посади в державних органах та їх апараті”, наштовхувало на необхідність уведення нового об’єднаного терміну для, як мінімум, на цей час уже таких трьох відомих різновидів служб: державної, муніципальної та політичної. Такий термін уже використовувався у країнах Європи, це “публічна служба”. Використання і трактування цього терміну не зовсім справедливо у багатьох наукових працях приписують англійському державному службовцю Десмонду Кіплінгу (1972 р.), який дав визначення категорії “публічне управління” як пошук найкращого способу використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики, а цих осіб, які реалізовували державну політику стали називати публічними службовцями.

Мало хто згадує, що ще більш як пів століття тому, у 1949 р., дослідженням публічної служби, публічної адміністрації, публічного управління, зокрема і проблем місцевого самоврядування в європейських країнах упродовж життя займався уродженець Галичини Ю. Панейко – учений, який “був там почутий, невідомим, але залишився незатребуваним в Україні” [3]. У своєму підручнику “Наука адміністрації і адміністративного права” (1947 р.) він визначив, що поняття “публічна служба” походить від терміну “корпорація публічних служб”, а тому має змінюватись відповідно до потреб “загального інтересу” [4, с. 49-51].

Згадувана Концепція містить і визначення терміну “політичний діяч (політик)”, що проявляється в особливому статусі посади. Це – особливий порядок як призначення на посаду, так і звільнення з неї, особливі риси відповідальності, яка має ознаки публічної (тобто перед главою держави, парламентом, а також у певних формах – перед населенням) відповідальності за наслідки діяльності [2]. Це означає, що політичні посади присутні не тільки у виконавчій владі, але і в інших державних органах.

Кодекс адміністративного судочинства України у 2005 р. запровадив правовий інститут публічної служби як діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша

державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування (п. 17 ч. 1 ст. 4) [1].

Погоджуємось із позицією науковців і практиків щодо затвердженого визначення, що це не тлумачення поняття “публічна служба”, а лише перелік видів діяльності. Відтак, змістове наповнення публічної служби, зокрема політичної, класифікація видів публічної служби, належність тих чи інших діяльностей до державної служби – стало предметом багатьох публікацій. Проте узгодженої думки щодо перелічених питань, а тим більше їх законодавчого закріплення, дотепер не напрацьовано.

У 2001 р. фактично було зараховано посади членів Уряду до політичних посад і запроваджено посади державних секретарів міністерств, Кабінету Міністрів України, як найвищих посадовців державної служби в органах виконавчої влади. І хоча через два роки ці нововведення були ліквідовані на деякий час, Україна вимушена була повернутись до вже відпрацьованої практики управління державною службою.

Із прийняттям Закону України “Про державну службу” (2015 р.) [6] сучасна система державної служби, політичної служби, патронатної та муніципальної служб, як окремих видів публічної служби, отримали якісно новий рівень, стали більш наближені до стандартів публічної служби країн Європейського Союзу. Розвитку нормативно-правового забезпечення публічної служби посприяла і недавно прийнята нова редакція закону “Про службу в органах місцевого самоврядування” (2023 р.), яка вступить в дію через 6 місяців після скасування воєнного стану в Україні.

Нормами ч. 3 ст. 3 Закону “Про державну службу” (2015 р.) затверджено перелік біля 20 груп посад (п.п. 1-18), на які не поширюється його дія. Необхідно зазначити, що з цього часу цей перелік дев’ять разів доповнювався та змінювався. Серед перелічених посадовців, на яких не поширюється дія закону, зафіксовано, насамперед, муніципальних, патронатних службовців, посадових осіб, яких уже років 15 перед тим зараховано до числа політичних посад (Президент України, члени Уряду, народні депутати). Проте з усіх проаналізованих нормативно-правових актів, що регулюють на сьогодні діяльність на публічній службі, зовсім не зрозуміло, до якого з її видів належать посади голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників і заступників (підпункт 9¹ Закону), яких виведено у 2017 р. із категорії державних службовців, службовців органів АР Крим, керівників і заступників деяких інших ЦОВВ, органів державного управління (наприклад, Секретаря РНБО та його заступників; Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення та його заступників; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та його представників; Голови та членів Антимонопольного комітету України та ін.). Ці посади, з одного боку, не належать до посад державної служби, але з другого –

вони не можуть бути і політичними, хоча зрозуміло, що особи, які їх обіймають – публічні службовці.

Незважаючи на те, що стратегічному документі, пов'язаному із реформуванням державного управління в Україні на період 2022-2025 рр. [8], як доконаний факт зазначено, що “Згідно з висновками експертів Програми SIGMA, Україна відповідає багатьом Європейським принципам, зокрема в частині повноти та чіткості законодавчого регулювання державної служби, розмежування посад державної служби, політичних посад та інших посад в державних органах”, дотепер чіткого переліку посад політичної служби на законодавчому рівні немає.

Отже, запровадження європейських стандартів у систему публічного управління, побудова нової її моделі стикається сьогодні зі значною невизначеністю, що пов'язано з відсутністю чіткого нормативно-правового забезпечення політичної служби, патронатної служби, класифікацією посад публічної служби тощо. Тому, прийняття окремих законів, які б регулювали діяльність на цих посадах, зокрема закону “Про політичну службу” чи Кодексу законів про публічну службу стало нагальним питанням, що потребує вирішення.

Список літератури

1. Кодекс адміністративного судочинства України : від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Концепція адміністративної реформи в Україні. К. : ЦППР, 1998. 62 с.
3. Панейко Юрій Лукич. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki>
4. Панейко Ю.Л. Наука адміністрації і адміністративного права : у 2 т. Загальна частина. Аугсбург, 1949. 118 с.
5. Про державну службу : Закон України від 16.12.1993 р. № 3723-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
6. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
7. Професійна етика публічної служби та запобігання конфлікту інтересів : навч. посіб. / Головне управління державної служби України “Порогова програма корпорації “Виклики тисячоліття” (МСС) щодо зниження рівня корупції”. К. : Школа вищого корпусу державної служби, 2010. 67 с.
8. Стратегія реформування державного управління України на 2022-2025 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. № 831-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>
9. Стратегія реформування системи державної служби в Україні : Указ Президента України від 14.04.2000 р. № 599/2000. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>

УДК 342.7:341.3:364

Грищенко О. П.

к. ю. н., доцент кафедри права, філософії та політології,
Національний університет “Чернігівський колегіум”
імені Т. Г. Шевченка

Єфремова О. П.

к. ю. н., доцент,
доцент кафедри права, філософії та політології,
Національний університет “Чернігівський колегіум”
імені Т. Г. Шевченка

Грищенко С. В.

д. п. н., професор, професор кафедри соціальної роботи та
освітніх і педагогічних наук,
Національний університет “Чернігівський колегіум”
імені Т. Г. Шевченка

ПРОЦЕС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ БУЛІНГУ Й ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Значним досягненням в нормах чинного законодавства щодо захисту прав дитини стало закріплення в 2018 р. юридичної відповідальності за дії, які кваліфікуються як булінг (цькування). Така необхідність запровадження заходів впливу за фізичне, економічне, сексуальне насильство над дитиною назріла вже давно. Адже за результатами дослідження, проведеного ЮНІСЕФ у 2017 р., було встановлено, що 67% дітей в Україні у віці від 11 до 17 років стикалися з проблемою булінгу [1]. З них 39% з усіх звернень надходили від дітей, 29% – від учителів, ще 5% – від сторонніх людей, а решта – від батьків.

Законодавець під булінгом запропонував розуміти діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [4]. Наведене визначення було введено в обіг та закріплене в статті 173-4 КУпАП, яка передбачає адміністративну відповідальність, що застосовується як до самих неповнолітніх, так і до їх батьків, малолітніх осіб, а

також передбачено обставину, яка обтяжує покарання – вчинення таких дій групою осіб.

Перше рішення у справі за вчинення булінгу (цькування) щодо учасника освітнього процесу було винесене суддею Бориспільського міськрайонного суду Київської області 5 лютого 2019 р. та передбачало собою застосування стягнення до батьків у вигляді штрафу в розмірі 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що разом із судовим збором склало понад 1200 грн. [3]. Таким чином, механізм реалізації цієї норми був запущений та має свої правові наслідки.

Іншою важливою новелою вітчизняного законодавства стало формування та введення в дію Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства і насильства за ознакою статі. Реєстр передбачає собою автоматизовану інформаційно-телекомунікаційну систему, призначену для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, зміни, поновлення, використання, поширення (розповсюдження, реалізації, передання), знеособлення і знищення визначених Законом України “Про запобігання та протидію домашньому насильству” даних про випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі [5].

Мета формування та введення вказаного Реєстру в дію обумовлювалася необхідністю: – захистити життєво важливі інтереси постраждалих осіб, зокрема дітей; – запобігти повторним випадкам насильства; – забезпечити здійснення заходів у сфері запобігання та протидії насильству; – забезпечити здійснення обліку випадків насильства, узагальнення та аналіз інформації про насильство; – створити умови для надання комплексної та своєчасної допомоги постраждалим особам суб’єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству, визначеними статтею 6 Закону України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”, та статтею 71 Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”; – забезпечити здійснення координації діяльності уповноважених суб’єктів шляхом оптимізації їх інформаційної взаємодії [2].

Потребує свого формування та ведення й Єдиний реєстр осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та недоторканості малолітньої чи малолітнього. Обумовлено це тим, що злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи є особливо небезпечними злочинами, які тягнуть за собою особливо тяжкі наслідки, завдають серйозної шкоди життю та здоров’ю особі, яка не досягла 14 років.

Список літератури

1. Булінг – важлива проблема для дітей в Україні. ЮНІСЕФ розпочинає кампанію проти булінгу // UNICEF – Україна : офіц. сайт. URL:

https://www.unicef.org/ukraine/ukr/media_31252.html (дата звернення: 02.12.2023).

2. Коломоець Н. В. Адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні: монографія. Харків: Панов, 2019. 352 с.

3. Постанова Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 05.02.2019, справа № 359/933/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/79641598?fbclid=IwAR1wYRhWvEAQDno9dM77OkOLOJ8wSnjdhSMT5mH2W_cT_pl2BCI8jtUiCs (дата звернення: 05.12.2023).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18.12.2018 № 2657-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 5. Ст. 33.

5. Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2019 № 234. Урядовий кур'єр. 2019. 2 квіт.

УДК 342.7:341.3:364

Єфремова О. П.

к. ю. н., доцент,
доцент кафедри права, філософії та політології,
Національний університет "Чернігівський колегіум"
імені Т.Г. Шевченка

Грищенко О. П.

к. ю. н., доцент кафедри права, філософії та політології,
Національний університет "Чернігівський колегіум"
імені Т.Г. Шевченка

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Дитина є номінальною соціальною складовою суспільства і держави. Вона відображає світ у якому живе та ті суспільні відносини, у яких зростає. Тому від того, наскільки якісно уповноважені державні інституції забезпечуватимуть розвиток дитини як особистості, залежатиме подальша доля всього громадянського суспільства української держави та її економічних, політичних, соціально-культурних інститутів.

Аналіз результатів діяльності спеціальних урядових та неурядових органів, установ та організацій, що діють у державі з метою захисту прав дитини, підтверджує формальність більшості процесів у цьому напрямку. У Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій Указом Президента від 25 серпня

2015 р. № 501/2015, визнається ця обставина та акцентується увага на тому, що сьогодні в Україні існує проблема відсутності єдиної узгодженої системи реалізації та захисту прав дітей, не враховуються кращі інтереси та думки дитини під час прийняття рішень, які її стосуються, нерозв'язаними є питання забезпечення належного рівня доступу до освіти. Особливо важливо це в період воєнного стану.

Загалом же окремі науковці констатують певний прогрес в організації діяльності сучасних підрозділів національної поліції – ювенальної превенції (порівняно з колишніми підрозділами кримінальної міліції у справах дітей), що простежується в посиленні компоненту захисту прав дітей, особливо тих, які перебувають у складній життєвій ситуації та в конфлікті із законом, оскільки в арсеналі поліції з'явилися такі нові організаційні форми ювенальної превенції, як: а) експериментальна модель співпраці навчальних закладів і поліції “Шкільний офіцер поліції”. Основними формами взаємодії в рамках цієї програми стали: 1) обмін загальнодоступними даними та інформацією; 2) організація та проведення спільних заходів; 3) організація та проведення просвітницької роботи серед учнів освітніх закладів, батьків, учителів; 4) спільне вироблення і перегляд політики та правил безпеки, у т.ч. заходів реагування на інциденти; 5) розробка рекомендацій щодо загальнонаціональної програми взаємодії освітніх закладів та органів поліції, спрямованої на підтримку діяльності закладів освіти у сфері профілактики правопорушень серед дітей. Профілактична робота поліцейського в школі за таких обставин включає в себе: – присутність співробітника поліції в школі та спілкування з учнями; – індивідуальні бесіди з учнями; – проведення тематичних занять з учнями; – участь у засіданні батьківських комітетів; – участь у заходах, що проводяться навчальними закладами [2, с. 252; 3]; б) спільна соціальна послуга “Пошук дітей”; в) проєкт “Поліна” з протидії домашньому насильству здобуває поширення та використання в системі ювенально-превентивних заходів баз (банків) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС України, а також веб-сайтів та соціальних мереж Інтернету [1, с. 98]. Мобільні групи системи “Поліна” сформовані із жінок-офіцерів поліції, працівників підрозділів превенції Національної поліції (дільничних офіцерів та ювенальної превенції), слідства, карного розшуку та патрульних офіцерів, які мають спеціальну підготовку для реагування саме на випадки домашнього насильства. Вони працюють у тісній взаємодії із операторами лінії 102, патрульною поліцією та соціальними службами. Але при певній позитивній динаміці прикро констатувати той факт, що в проєкті розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Стратегії розвитку Національної поліції на період до 2023 року”, який оприлюднено на офіційному сайті Національної поліції України для офіційного обговорення та внесення зауважень і пропозицій, нічого про подальший розвиток ювенальної превенції не зазначається, хоча передумови та

необхідність удосконалення основних напрямків роботи в цій сфері є очевидними [5]. Тому з упевненістю можемо говорити про те, що діяльність спеціально уповноважених підрозділів Національної поліції України не позбавлена дискусійних питань, які вимагають якнайшвидшого вирішення. І в першу чергу це стосується обліків дітей. Оскільки підрозділи ювенальної превенції є спеціальними суб'єктами в рамках діяльності Національної поліції щодо роботи з неповнолітніми, то важливо в Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України закріпити увесь перелік обліків, з якими уповноважені працювати співробітники ювенальної превенції [4].

На сьогоднішній день Інструкція обмежується тільки профілактичним обліком дітей (його також необхідно доповнити переліком тих категорій дітей, які підлягають взяттю на цей профілактичний облік) та сприянням у межах компетенції веденню обліку дітей шкільного віку відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 684 “Про затвердження Порядку ведення обліку дітей шкільного віку та учнів” [4]. Цього недостатньо для оперативної роботи підрозділів ювенальної превенції, тому дуже важливо внести корективи до відповідного акту державної влади.

Список літератури

1. Іщенко І.В. Проблеми та досягнення в організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 3 (64). С. 98.

2. Коломоєць Н.В. Адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні: монографія. Харків: Панов, 2019. 352 с.

3. Про апробацію експериментальної моделі співпраці навчальних закладів і поліції “Шкільний офіцер поліції”: лист М-ва освіти і науки України департаментам (управлінням) освіти і науки Івано-Франків., Львів., Одес. облас. та Київ. міської держ. адміністрацій від 27.05.2016 № 2/2-14-966-16. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBMOAPKM3ZNQlpsem1sV3M/view> (дата звернення: 02.12.2023).

4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ М-ва внутр. справ України від 19.12.2017 № 1044. *Офіційний вісник України*. 2018. № 45. Ст. 1589.

5. Про схвалення Стратегії розвитку Національної поліції на період до 2023 року: проєкт розпорядження Кабінету Міністрів України. Національна поліція : офіц. сайт. 12.04.2019. URL: <https://www.npu.gov.ua/materials/proekti-normativnix-aktiv-dlyaobgovorennya/proekt-rozporyadzhennya-kabinetu-ministriv-ukrajini-prosxvalennya-strategiji-rozvitku-nacjonalnoji-policziji-na-period-do-2023-roku/> (дата звернення: 01.12.2023).

УДК 364.694:376(73)

Бартош О. П.

кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціології та соціальної роботи,
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, м. Ужгород, Україна

Смерека Д. В.

аспірант першого року навчання за спеціальністю 231 Соціальна робота,
кафедра соціології та соціальної роботи,
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, м. Ужгород, Україна

ПОРУШЕННЯ РОЗВИТКУ У ДІТЕЙ: МОДЕЛІ ІНВАЛІДНОСТІ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРАКТИЦІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Діти та молодь з порушеннями розвитку є великою групою населення, яка зростає. У 2019 році в усьому світі налічувалося приблизно 317 мільйонів дітей і підлітків з порушеннями розвитку. У той же час вони продовжують відчувати стигматизацію, упередження, інституціоналізацію, а також соціальні, економічні, освітні та інші форми ексклюзії [1].

Дітей з обмеженими можливостями можна описати як “меншість у меншості” [2], яка стикається з унікальними проблемами через свій статус утриманців та особливі потреби як дитини, так і сім’ї. Ці виклики виникають через порушення розвитку дитини та пов’язані з ними труднощі у розвитку, з одного боку, та надання невідповідних соціальних послуг, наявні соціальні бар’єри, з іншого [3; 4]. Проблеми, з якими стикаються діти з порушеннями розвитку та їхні соціальні працівники, вимагають комплексних послуг і динамічних багаторівневих втручань, які підтримують як дитину, так і сім’ю [5]. Однак соціальні служби та програми втручання часто базуються на відносно спрощених припущеннях щодо досвіду інвалідності та її наслідків для дітей з інвалідністю та їхніх сімей [3; 6]. Ці припущення найкраще можна зрозуміти в контексті моделей інвалідності.

Моделі інвалідності можуть надати соціальним працівникам основу для системного підходу до розуміння причин і контексту інвалідності [7]. Будучи лінзою, через яку розуміють інвалідність дитини, моделі інвалідності вибірково привертають увагу до одних факторів, виключаючи інші [8]. Це передбачає стратегічне використання моделей соціальними працівниками залежно від основних проблем, з якими стикається дитина в контексті її віку, типу відхилень у розвитку та соціального середовища.

Моделі інвалідності стосуються рамок для розуміння причин інвалідності та, непрямо, засобів їх усунення [9]. Для дітей з обмеженими можливостями, їхніх сімей і соціальних працівників ставки у виборі програми втручання (і, отже, моделі інвалідності) є дуже високими. Порушення розвитку ставлять під сумнів ресурси дитини, сім’ї та громади відповідно до стадії розвитку потреб. Їх успішне задоволення потребує узгодженого плану чи бачення, яке може надати модель інвалідності, вказуючи на те, які аспекти ситуації важливі, як вони поєднуються між собою та як

можна досягти оптимального результату. Моделі інвалідності описують не тільки інвалідність, але й ті умови, за яких негативний вплив інвалідності на функціонування послаблюється. Таким чином, різні моделі інвалідності передбачають різні підходи до втручання; жодна окрема модель не забезпечує адекватної основи для всього спектру підходів до втручання. Однак шлях до зменшення впливу інвалідності, прихований у кожній моделі, також має унікальний і обов'язково обмежений відбиток. Ці обмеження свідчать про стратегічне використання моделей як інструментів, а не як самостійних дорожніх карт для дій. На жаль, батьки часто обирають втручання для своєї дитини без чіткого розуміння моделі, на якій це втручання базується. Краще розуміння моделі інвалідності, яка лежить в основі більшості втручань, безсумнівно, покращило б як здатність батьків і соціальних працівників приймати рішення, так і розробку втручань надавачами послуг [10].

В американській практиці соціальної роботи існує чотири основні моделі інвалідності, особливо корисні для дітей з інвалідністю, їхніх соціальних працівників і постачальників послуг: медична модель, соціальна модель, транзакційна модель та екологічна або системна модель. Моделі стануть предметом подальших наукових досліджень.

Список літератури

1. Global report on children with developmental disabilities: from the margins to the mainstream. Geneva: World Health Organization and the United Nations Children's Fund (UNICEF), 2023. 104 p.

2. Munn P. Models of disability for children [comment]. *Disability and Rehabilitation*. 1997. No.19. P.484-486.

3. Brett J. The experience of disability from the perspective of parents of children with profound impairment: Is it time for an alternative model of disability? *Disability & Society*. 2002. No.17 (7). P.825-843.

4. Dowling M., Dolan L. Families with children with disabilities: Inequalities and the social model. *Disability & Society*. 2001. No.16 (1). P.21-35.

5. Heiman T. Parents of children with disabilities: Resilience, coping, and future expectations. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*. 2002. No.14 (2). P. 159-171.

6. Reiter S. Society and disability: A model of support in special education and rehabilitation. *Focus on Exceptional Children*. 2000. No.32 (8). P.1-10.

7. Imrie R. Rethinking the relationships between disability, rehabilitation, and society. *Disability and Rehabilitation*. 1997. No.19 (7). P.263-271.

8. Fougeyrollas P., Beauregard L. An interactive person-environment social creation. In Albrecht G., Seelman K., Bury M. *Handbook of disability studies*. Thousand Oaks: Sage Publications, 2001. P.161-189.

9. Altman B.M. Disability definitions, models, classification schemes, and applications. In Albrecht G., Seelman K., Bury M. *Handbook of disability studies*. Thousand Oaks: Sage Publications, 2001. P.87-105.

10. Bricout J., Porterfield Sh., Colleen T., Howard M. Linking models of disability for children with developmental disabilities. *Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation*. 2004. No.3 (4). P.45-67.

УДК 618-073.432.1:378.147:001.895

Гладчук І. З.

доктор медичних наук,
професор, завідувач кафедри акушерства та гінекології
Одеський національний медичний університет

Онищенко Ю. В.

кандидат медичних наук,
асистент кафедри акушерства та гінекології
Одеський національний медичний університет

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ УЛЬТРАЗВУКОВОЇ ДІАГНОСТИКИ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗДОБУВАЧІВ ОНМЕДУ НА КАФЕДРІ АКУШЕРСТВА ТА ГІНЕКОЛОГІЇ

Постійне вдосконалення та прогрес освітнього процесу передбачає створення стимулюючого навчального середовища, яке інтегрує сучасні технології. Викладачам слід активно використовувати інтерактивні методи навчання, щоб забезпечити більшу взаємодію між здобувачами, підвищити рівень уваги сприяти кращому засвоєнню матеріалу, задовільнивши всі потреби здобувача вищої медичної освіти [1, с. 23-26; 4, с. 7-9].

Саме тому кафедра акушерства та гінекології ОНМедУ зосереджується на розробці вибіркового компонентів для розширення спектру знань студентів, надаючи здобувачам можливість зорієнтуватись на обраній дисципліні, поглибити свої знання з певних питань в акушерсько-гінекологічній практиці [2, с. 153-156].

Однією з елективних дисциплін для здобувачів другого (магістерського) рівня навчання в галузі медицини пропонується курс “Ультразвукова діагностика в акушерстві та гінекології”, спрямований на розширення професійних знань та вмінь. Навчальна дисципліна складається з 8 тематичних блоків (90 годин, 3,0 кредити ECTS), що охоплюють інформацію про нормальну анатомію та біометрію органів малого тазу, ультразвукову топографію та біометрію патологічних новоутворень матки та яєчників, особливості ультразвукової діагностики невідкладних станів в гінекологічному стаціонарі, ультразвукову діагностику вагітності різних термінів, включно оцінку маркерів вродженої патології при проведенні скринінгів вагітності, особливості фетометрії та доплерографію в акушерсько-гінекологічній проблематиці [5, с. 253-261].

Під час практичних занять студенти отримують важливий досвід аналізу ультразвукових сканів, що дозволяє їм порівнювати результати ультразвукового дослідження різних пацієнтів із однаковою патологією протягом навчального процесу. Крім того, вони мають унікальну можливість взяти участь у роботі на ультразвукових апаратах, якими оснащена кафедра акушерства та гінекології. Студентам надається можливість безпосередньо здійснювати дослідження разом із викладачами, за згодою пацієнтів стаціонара тобто не лише теоретичного вивчення, а й практичного застосування отриманих знань в реальних клінічних умовах [3, с. 11-15].

Протягом минулого року, у 2023 році, вибірковий компонент був обраний студентами з 16 іноземних груп та 8 вітчизняних груп. Лише за перший семестр 2024 року цикл вибіркового компоненту успішно реалізовано у двох вітчизняних групах студентів та трьох іноземних групах. Це свідчить про активний і постійний інтерес студентів до вибіркової навчальної дисципліни “Ультразвукова діагностика в акушерстві та гінекології” та їх готовність приймати участь в таких цікавих та актуальних заходах.

У ході аналізу статистичних даних опитувань здобувачів вищої медичної освіти було встановлено, що 85% респондентів висловили позитивні відгуки щодо вибіркової дисципліни “Ультразвукова діагностика в акушерстві та гінекології” та побажання впровадження ультразвукової діагностики на інших кафедрах Одеського національного медичного університету (ОНМедУ), зокрема в хірургічному профілі з урахуванням наявності ургентного стаціонару.

Введення у навчальні програми дисципліни “Ультразвукова діагностика в акушерстві та гінекології” має на меті формування висококваліфікованих фахівців, які будуть успішно впроваджувати передові методи діагностики та забезпечувати високий стандарт медичної допомоги в області акушерства та гінекології.

Список літератури

1. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : метод. посіб. / авт.-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.П.Н., 2002.
2. Педагогіка та психологія вищої школи : навчальний посібник / Л. Г. Кайдалова, І. С. Сабатовська-Фролкіна, Н. В. Альохіна, Н. В. Шварп. – Х. : НФаУ, 2019. – 234с.
3. Кузнецова М. О. Психологічні особливості навчально-професійної мотивації студентів-медиків I-III курсів. Scientific and pedagogic internship: Challenges of modernization of medical education in Ukraine and EU countries. Lublin. 2018. 23 с.
4. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Т. Ю. Осипова, Р. С. Гурін [та ін.] ; за ред.. З. Н. Курлянд. – К. : Знання, 2012.
5. Атлас з ультразвукової діагностики в акушерстві і гінекології: підручник / П. М. Дубиле, К. Б. Бенсон; перекладач Р. Парменов; Медпресінформ., 2016. – 427 с.

УДК [616.988:578.825]:[616.98:578.828ВІЛ]:616-006.44-036.3

Кушнерова О. А.

к.м.н., асистент кафедри Інфекційних хвороб,
Дніпровський державний медичний університет

Литвин К. Ю.

д.мнд.н., професор кафедри Інфекційних хвороб,
Дніпровський державний медичний університет

МОДЕЛЮВАННЯ РИЗИКУ РОЗВИТКУ ЛІМФОМ ПРИ КО-ІНФЕКЦІЇ ВЕБ ТА ВІЛ

Актуальність. Актуальність проблеми Епштейна-Барр (ВЕБ) вірусної інфекції у осіб інфікованих вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), пов'язана насамперед із повсюдним поширенням і високим ступенем ураження збудником, негативним впливом ВЕБ-інфекції на імунну систему організму [1, с. 2]. Значно вищий ризик розвитку злоякісних новоутворень у ВІЛ-інфікованих людей порівняно із загальною популяцією [2] обумовлює необхідність визначення маркерів інфікування ВЕБ, з яким асоціюється такі загрозові для життя стани, як лімфоми [3, с. 3]. Існуючі іноземні діагностичні програми і алгоритми є достатньо складними у розрахунках та коштовними [4; 5].

Мета роботи – оптимізувати прогнозування розвитку ВЕБ - асоційованих лімфом у пацієнтів з ВІЛ- інфекцією.

Матеріали і методи. Проведений порівняльний аналіз різних показників (клініко–епідеміологічних, лабораторних, серологічних тощо) 57 хворих на ВІЛ, які мали клініко-лабораторні підтвердження наявності ко-інфікування вірусом Епштейна-Барр. Із 57 пацієнтів, прояви первинної лімфоми ЦНС було зареєстровано у 7 хворих (12,3 %), ще у 1 пацієнта діагностовано В-клітинну крупноклітинну лімфому фронтальної пазухи, центробластний варіант (1,8, %), у 1 пацієнта - лімфому Беркітта з ураженням шийних лімфатичних вузлів (1,8 %). Для з'ясування основних тенденцій розвитку лімфом у пацієнтів з коінфекцією ВІЛ та ВЕБ нами проведений докладний аналіз в двох групах: основну групу склали 9 пацієнтів з лімфомами, інші 48 хворих без виявлених новоутворень склали групу порівняння.

Були побудовані багатофакторні логістичні регресії, що враховували не тільки незалежні, але і сумісні впливи факторів ризику. Для цього обчислювали суму балів ($\sum$ ПК) для кожного спостереження, використовуючи відповідну вагову кваліфікацію прогностичних коефіцієнтів (ПК), створену за допомогою аналізу Вальда (табл. 1).

Основні результати оцінки шансів та ймовірності розвитку лімфом при ко-інфекції ВЕБ та ВІЛ за однофакторними логістичними регресіями представлені в табл. 1.

Таблиця 1. Показники оцінки ймовірності розвитку лімфом при ко-інфекції ВЕБ та ВІЛ за даними однофакторного логістичного аналізу

Показник	ROC-аналіз	Логіт-аналіз		р	Аналіз Вальда ПК/ I
	Критерій	ВШ (95% ДІ)	Ймовірність розвитку лімфом ($P_{\text{мін}}/P_{\text{макс}}$), ум. од.		
Стать	чоловіча	10,29 (1,13-93,2)	0,036/ 0,276	0,008	+3/ 0,68
Клінічна стадія ВІЛ	IV	10,0 (1,99-50,32)	0,070/ 0,429	0,003	+6/ 1,50
CD3+ лімфоцити, кл/мкл	< 765	6,0 (1,25-28,74)	0,077/ 0,333	0,017	+4/ 0,83
CD45+лімфоцити, кл/мкл	≤ 825	8,67 (4,75-42,89)	0,071/ 0,400	0,005	+6/ 1,44
CD4+ лімфоцити, кл/ мкл	≤ 50	10,0 (1,99-50,32)	0,070/ 0,429	0,003	+6/ 1,50
Виявлено at. IgG VCA ВЕБ	так	9,65 (1,0-176,18)	0,0/ 0,220	0,010	+1/ 0,13
Виявлено at. IgG EBNA ВЕБ	> 2	10,56 (1,0-192,5)	0,0/ 0,225	0,008	+2/ 0,29

Примітки: ВШ (95% ДІ) – відношення шансів з 95% ДІ довірчим інтервалом; $P_{\text{мін}}/P_{\text{макс}}$ – ймовірність розвитку лімфом при ко-інфекції ВЕБ та ВІЛ при відсутності/наявності такого фактору ризику; р – рівень значущості показників логістичної регресії; ПК – прогностичний коефіцієнт (бал); I – коефіцієнт інформативності Кульбака

Далі за допомогою логістичного регресійного аналізу було створено рівняння регресії за формулою:

$$P_l = 1 : (1 + \exp(z)), \quad z = A + A_1 * \Sigma PK,$$

де P_l – ймовірність розвитку лімфом у пацієнтів з ВЕБ інфекцією.

$\exp$ – експоненціальна функція;

A, A_1 – розраховані коефіцієнти рівняння регресії: A=5,291; $A_1=-0,2335$;

ΣPK – сума прогностичних коефіцієнтів для кожного пацієнта, яка розглядалась як єдиний інтегральний предиктор і використовувалась як аргумент для рівняння логістичної регресії. Адекватність створеної моделі логістичної регресії вихідним даним оцінювалась за критерієм χ^2 Пірсона ($\chi^2=22,8$, $p<0,001$) та рівнем значущості коефіцієнтів регресії за критерієм Вальда ($p<0,001$).

Класифікація ступеня ризику розвитку лімфом за величиною сумарного балу дозволила виділити 5 градацій ризику: якщо $\Sigma PK \leq +9$, то ризик дуже низький (ймовірність $P_l < 0,05$); якщо $9 < \Sigma PK \leq +17$ – ризик низький ($P_l 0,05-0,24$); якщо

+17 < Σ ПК ≤ +22 – ризик помірний (Рл 0,25-0,49); при +22 < Σ ПК ≤ +28 – ризик високий (Рл 0,50-0,80); якщо Σ ПК > 28 – ризик дуже високий (Рл >0,80).

Висновки. До проведення кількісного визначення ДНК ВЕБ методом ПЛР та інструментальних методів дослідження, представлена багатофакторна модель, дозволяє прогнозувати високий ризик розвитку лімфом у пацієнтів з ко-інфекцією ВЕБ та ВІЛ за сумарною бальною оцінкою 7 показників з прогностичною точністю діагностичної ефективності (ДЕ)=91,0 %; чутливості (ЧТ)=77,8 %; специфічності (СП)=93,8 %.

Список літератури

1. Zhang, L. A common mechanism links Epstein-Barr virus infections and autoimmune diseases. *J. Med Virol.* 2023, Jan., 95(1), e28363. <https://doi.org/10.1002/jmv.28363>

2. Bakkalci D., Jia Y., Winter Joanne R, Lewis Joanna EA,3 Taylor Graham S., Stagg Helen R. Risk factors for Epstein Barr virus-associated cancers: a systematic review, critical appraisal, and mapping of the epidemiological evidence. *J.Glob Health.* 2020 Jun; 10(1): 010405. doi: 10.7189/jogh.10.010405.

3. Cuellar L.E., Anampa-Guzmán A., Holguín A.M., Velarde J. et al. Prognostic factors in HIV-positive patients with non-Hodgkin lymphoma: a Peruvian experience// *Infect Agent Cancer.* – 2018. – Jul 31. 13:27. doi: 10.1186/s13027-018-0200-y.

4. Olszewski A.J., Jakobsen L.H., G.P. Collins, Cwynarski K., Bachanova V. et al. Burkitt Lymphoma International Prognostic Index// *J. Clin Oncol.* – 2021. – Jan. 27:JCO2003288. doi: 10.1200/JCO.20.03288.

5. Teras L.R., Rollison D.E., Pawlita M. et al. Epstein-Barr virus and risk of non-Hodgkin lymphoma in the cancer prevention study-II and a meta-analysis of serologic studies// *Int. J. Cancer.* –2015.– No. 1 (136). – P. 108-116. doi: 10.1002/ijc.28971

УДК 616.853-053.2:616-073.96

Олійніченко О. Г.

аспірант, асистент кафедри кафедри радіології та радіаційної медицини
Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця

ВПЛИВ КОМБІНОВАНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПЕТ/КТ З 18F- ФТОРДЕЗОКСИГЛЮКОЗОЮ НА ТОЧНІСТЬ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ПЛАНУВАННЯ ХІРУРГІЧНОГО ЛІКУВАННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ФАРМАКОРЕЗИСТЕНТНОЮ ЕПІЛЕПСІЄЮ

В останні роки в Україні спостерігається зростання показника поширеності захворювань нервової системи у дітей віком від 0 до 17 років, становить 25 695 (3,21%), що є вище за поширеність дитячого церебрального паралічу або нейроінфекцій, середнє значення за 5 років становить 24 667 дітей (3,14 %) [1]. Епілепсія – одне з найпоширеніших неврологічних захворювань, що характеризується стійкою схильністю до виникнення епілептичних нападів і нейробіологічними, когнітивними, психологічними та соціальними наслідками цього стану [2].

Етіологія епілепсії у дітей залишається багато в чому нез'ясованою: може розвивається в результаті пошкодження мозку (черепно-мозкова травма,

труднощі при народженні або інфекцію (менінгіт)), а деякі дослідники вважають, що ймовірність розвитку епілепсії, певною мірою є генетичною, оскільки кожен, у кого починаються судоми, завжди мав певний рівень генетичної схильності до цього [3]. Тому вибір лікувальної тактики дітей з епілепсією залежить від типу нападів, віку пацієнта, одночасного застосування інших препаратів і побічних ефектів, які виникають у пацієнта.

Метою роботи було проведення аналізу точності та ефективності комбінованого застосування ПЕТ/КТ з 18F-фтордезоксиглюкозою при планування хірургічного лікування у дітей із фармакорезистентною епілепсією (ФРЕ).

На сьогоднішній день, 70% пацієнтів з епілепсією лікуються медикаментозною терапією, однак близько 30% пацієнтів залишається фармакорезистентними. Для лікування таких дітей використовують хірургічне втручання, яке покращує контроль над судомами, зменшує частоту епілептичних нападів, мінімізує затримку нервового розвитку, психосоціального стресу та покращує якість життя дітей і сім'ї, знижує смертність [4].

В наш час доведено, що успіх хірургічного втручання залежить від точного визначення епілептогенного вогнища, незалежно від того, чи воно очевидно анатомічне або функціональне [5]. Сучасна діагностика базується насамперед на вивченні клінічної феноменології патологічного процесу, виявленні структурних змін речовини мозку за даними магнітно-резонансної томографії (МРТ) або комп'ютерної томографії (КТ), а також визначення характеру та локалізації порушення біоелектричної активності головного мозку за допомогою електроенцефалографії. Результати МРТ далеко не завжди збігаються з даними клініко-електроенцефалографічного обстеження, викликаючи певні труднощі при диференціальній діагностиці. Тому при неможливості локалізації епілептичної активності стандартними методами діагностики останнім часом широко досліджують застосування позитронноemisійної томографії з комп'ютерною томографією (ПЕТ/КТ), для дослідження молекулярно-клітинних порушень головного мозку та розширення можливості у вивченні епілептогенезу та індивідуалізації діагностики епілепсії у дітей.

ПЕТ/КТ може забезпечити оцінку фізіологічних та патофізіологічних процесів у пацієнтів з ФРЕ шляхом вимірювання молекулярних та біохімічних змін, які відбуваються в мозку до початку структурних змін, які не завжди можна розпізнати на КТ та МРТ. Вимірювання церебрального метаболізму глюкози діє як сурогатний біомаркер нейронної патології при різних неврологічних захворюваннях. Оскільки здорові клітини мозку високо метаболізують глюкозу, вони активно поглинають 18F-фтордезоксиглюкозу (18F-ФДГ), яка є аналогом глюкози. 18F-ФДГ ПЕТ/КТ вважають непрямим маркером енергетичного метаболізму нейронів за рахунок вимірювання розподілення глюкози [6].

Використання ПЕТ/КТ 18F-ФДГ надає інформацію, яку анатомічні методи, такі як МРТ, можуть пропустити, а область гіпометаболізму, виявлена на ПЕТ/КТ 18F-ФДГ, може бути більшою за площу анатомічного ураження, виявлене на МРТ. Можливо навіть, що ПЕТ/КТ 18F-ФДГ, з виявленням області гіпометаболізму відповідає епілептогенній зоні, де МРТ показало типову структуру мозку. Безсудомний результат

після операції менш імовірний у пацієнтів без анатомічних ушкоджень. Однак, коли ПЕТ/КТ 18F-ФГД виявляє ділянку гіпометаболізму, незважаючи на негативний результат МРТ, прогноз подібний до прогнозу для пацієнтів з анатомічними ураженнями, виявленими на МРТ. ПЕТ/КТ18F-ФГД може допомогти визначити пацієнтів із кількома структурними ураженнями та яке саме з ураження є причиною нападів. Було показано, що ПЕТ/КТ 18F-ФГД покращує виявлення еліптогенних вогнищ у пацієнтів, але не широко використовується в деяких країнах [7].

Отже, хірургія епілепсій стала спеціалізованим напрямком в нейрохірургії при якому хірургічне видалення або відключення частини головного в якому підозрюють еліптогенну зону дозволяє повне лікування або значне зменшення частоти нападів. Було показано, що післяопераційних успіху напряму залежить від того наскільки вдало було локалізовано вогнище епілепсії, за рахунок конкретно проведеного передопераційного обстеження пацієнта.

Висновки. Використання 18F-фтордизоксиглюкоза для оцінки стану кори та базальних ядер при ПЕТ/КТ є оптимальнішим методом передопераційної діагностики дітей із фармакорезистентною епілепсією.

Список літератури

1. Yazie, T. S., Kefale, B., & Molla, M. (2021). Treatment Outcome of Epileptic Patients Receiving Antiepileptic Drugs in Ethiopia: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Behavioural neurology*, 2021, 5586041. doi:10.1155/2021/5586041.

2. Sukprakun, C., & Tepmongkol, S. (2022). Nuclear imaging for localization and surgical outcome prediction in epilepsy: A review of latest discoveries and future perspectives. *Frontiers in neurology*, 13, 1083775. doi: 10.3389/fneur.2022.1083775.

3. Sheng, J., Liu, S., Qin, H., Li, B., & Zhang, X. (2018). Drug-Resistant Epilepsy and Surgery. *Current neuropharmacology*, 16(1), 17–28. doi: 10.2174/1570159X15666170504123316.

4. Caminiti, S. P., Sala, A., Presotto, L., Chincarini, A., Sestini, S., et al. (2021). Validation of FDG-PET datasets of normal controls for the extraction of SPM-based brain metabolism maps. *European journal of nuclear medicine and molecular imaging*, 48(8), 2486–2499. doi: 10.1007/s00259-020-05175-1.

5. Taussig, D., Petrescu, A. M., Aghakhani, N., Herbrecht, A., Dorfmüller, G., et al. (2021). 18F-FDG-PET hypometabolic pattern reveals multifocal epileptic foci despite limited unique stereotyped seizures. *Epilepsy research*, 172, 106589. doi: 10.1016/j.eplepsyres.2021.106589.

6. Suppiah, S., Didier, M. A., & Vinjamuri, S. (2019). The who, when, why, and how of PET amyloid imaging in management of alzheimer’s disease-review of literature and interesting images. *Diagnostics (Basel, Switzerland)*, 9(2), 65. doi: 10.3390/diagnostics9020065.

7. Carvalho, M. S., Alvim, M. K. M., Etchebehere, E., Santos, A. O., Ramos, C. D., et al. (2022). Interictal and postictal ¹⁸F-FDG PET/CT in epileptogenic zone localization. *Radiologia brasileira*, 55(5), 273–279. doi: 10.1590/0100-3984.2021.0141.

УДК 159.942.5

Лелюх-Степанчук О. О.

старший викладач кафедри практичної психології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Підготовка успішного фахівця, який був би конкурентоспроможним та відповідав сучасним вимогам суспільства була актуальною у всі часи. Проблема розвитку емоційного інтелекту здобувачів вищої освіти набуває особливої актуальності під час війни.

Професія психолога належить до специфічного класу тих сфер професійної діяльності, ключовим інструментом здійснення яких є особистість самого фахівця. У зв'язку з цим, окрім набуття професійних знань, вмінь та навичок, важливим компонентом професійної підготовки майбутніх психологів є забезпечення їх особистісного розвитку та емоційної компетентності зокрема.

Термін “емоційний інтелект” вперше було використано у 90-х роках ХХ століття такими вченими, як Дж. Майєр та П. Селовей. Цей термін застосовували для позначення ступеню розвитку таких особистісних якостей, як самосвідомість, самоконтроль, мотивація, вміння ставити себе на місце інших людей, навички роботи з людьми, вміння налагоджувати взаєморозуміння з іншими [3].

Згодом поряд із поняттям “емоційний інтелект” у психології почали використовувати поняття “емоційна компетентність”, яка, на думку Д. Гоулмана, має два основні компоненти: особисту компетентність (розуміння себе, саморегуляція й мотивація) та соціальну компетентність (у становленні взаємин), яка охоплює емпатію та соціальні навички. Таким чином, Д.Гоулман вважає, що поняття “емоційний інтелект” синонімічне поняттю “емоційна компетентність” і поєднує показники емоційної компетенції у п'ять груп: самосвідомість, саморегуляція, самомотивація, соціальна свідомість і соціальні вміння. Емоційно компетентною вважається людина, якій властиві врівноваженість, сумлінність, доброзичливість, комунікабельність, відкритість; людина, яка легко уживається з іншими й перебуває “у злагоді із собою”, здатна контролювати власні емоції, адекватно оцінюючи їх природу й причину. Емоційно-компетентна людина успішно переборює перешкоди на шляху до

мети, яку ставить перед собою, протидіє фрустрації шляхом створення необхідної самомотивації; не впадає у відчай у разі виникнення труднощів, співчуває іншим людям, стримує імпульсивні спонукання до дії без достатнього обмірковування її можливих наслідків [1].

На думку В. Федорчука, якщо психолог позбавлений професійно такої значущої якості, як емоційна компетентність, то його взаємодія з клієнтом перетвориться в рольову гру, в якій психолог спирається швидше на свої фантазії, ніж на відчуття внутрішнього емоційного стану клієнта [2].

Отже, проблемі розвитку емоційного інтелекту приділяється велике значення, оскільки без його розвитку майбутнім психологам неможливо бути конкурентоспроможними фахівцями. У психолога має бути добре розвинена здатність до розуміння власних емоцій та емоцій інших, що дає можливість об'єктивно оцінювати себе та інших в процесі професійної діяльності а також бути успішним не лише у професійної діяльності, а й будувати гармонійні особистісні стосунки.

Список літератури

1. Гоулман Д. Емоційне лідерство: Мистецтво управління людьми на основі емоційного інтелекту / пер. з англ. 2005. 301 с

2. Федорчук В. М. Емоційна компетентність психолога. Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. 2012. Випуск 17. С. 623–630.

3. Mayer, J.D. Emotional intelligence meet traditional standard for an intelligence. *Intelligence*. 1999. P. 267-298.

УДК: 619:616.98:579.882:619:618.39:636.7

Марчук М. М.

магістр,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет,

Мирна К. Т.

здобувачка вищої освіти ФВМ,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет,

Корейба Л. В.

к.вет.н., доцент,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ЧАСТОТА ТА ВПЛИВ УРОДЖЕНИХ ВАД РОЗВИТКУ НА УТРОБНУ СМЕРТНІСТЬ ПЛОДІВ СОБАК ЗА ХЛАМІДІОЗУ

Хламідіоз – інфекційна хвороба всіх видів тварин , що супроводжується у самок ураженням статеві системи, абортми, затриманням посліду, ендометритами, маститами, народженням нежиттєздатного та мертвого приплоду. Хламідіоз у собак супроводжується кератокон’юнктивітом, аритмією, враженням органів сечостатевої системи, підняттям загальної температури тіла до 41^oC, патологічними виділеннями зі статеві щілини, враженням органів травлення, підвищеною сонливістю, млявістю, артритми, тимчасовою кульгавістю на одну з кінцівок, анорексією, енцефалітом, отитом, порушенням функції органів дихання. Найбільш поширеною ознакою хламідіозу у тварин є неплідність, народження мертвих плодів і аборти [1-5].

Вроджені вади розвитку собак є структурними або функціональними аномаліями органів, присутніми за абортів та при народженні, які можуть впливати на життєздатність новонароджених, тим самим сприяючи неонатальній смертності.

Мета наших досліджень полягала у вивченні частоти виникнення уроджених вад розвитку абортіваних плодів собак і мертвнонароджених цуценят, а також визначенні рівня їх смертності за хламідіозу в умовах племінного підприємства “Звездное счастье” кінологічної спілки України Криворізького району Дніпропетровської області.

Встановлено, що частіше хворіли собаки померанського шпіца – 39 (47,5%), рідше чіхуахуа – 20 (24,5%) та йоркширського тер’єру – 12 (14,6%) віком 1–6 років.

Аборти у сук мали місце у другій половині або в кінці вагітності. При цьому відмічали інфекційний процес з досить млявим перебігом, що характеризувався незначними виділеннями зі статевих органів.

Найбільш розповсюдженою формою хламідіозу в племінному підприємстві була генітальна. Зазначена форма характеризувалась неплідністю, субклінічними й клінічно вираженими абортми у собак, народженням мертвих та нежиттєздатних цуценят.

Патоморфологічні зміни вивчали на абортіваних плодах і мертвнонароджених цуценятах. Усього досліджували 15 абортіваних плодів та 5 мертвнонароджених цуценят отриманих від собак різних вікових груп й порід: йоркширський тер'єр, чіхуахуа і померанський шпіц (рис. 1-5).

Рис. 1 і 2 Абортований і мертвнонароджений з ознаками вродливості плоди померанського шпица

Рис. 3 і 4 Мертвнонароджені цуценята з дефектами розвитку черепа і кишківника

Рис. 5 Плід йоркширського тер'єра с недорозвиненими кінцівками

Список літератури

1. Бортнічук В.А. Хламідіоз тварин / В. А. Бортнічук, В. Й. Любецький // Ветеринарна медицина України. – 2003. – №5. – С. 13-15.
2. Клінічні ознаки хламідіозу домашніх м'ясоїдних / В.В. Недосеков, О.Г. Мартинюк, І.М. Ксьонз, Т.М. Цівенко // Ветеринарна медицина України. – 2010. – № 6. – С. 10-12.
3. Ксьонз І.М. Хламідіози тварин: монографія / Ксьонз Ігор Миколайович. – Полтава : Оріяна, 2012. – 318 с.
4. Марчук М.М., Ващук О.М., Корейба Л.В. Поширення та особливості клінічного прояву хламідіозу у собак / Сборник статей научно-інформаційного центру “Знание” по матеріалам XI міжнародної заочної научно-практичної конференції “Развитие науки в XXI веке” 3 часть, г. Харьков: Сборник со статьями (уровень стандарта, академический уровень), – Д: научно-інформаційний центр “Знание”, 2016.; С. 97 – 102.
5. Методичні рекомендації щодо діагностики лікування та профілактики хламідіозу домашніх м'ясоїдних : [методичні рекомендації] Ксьонз І. М., Недосеков В. В., Цівенко Т. М., Мартинюк О. Г. – К : РВП НУХТ, 2010. – 26 с.

УДК 338.436:338.43.02

Maznyj V.

Postgraduate student in the specialty 073 “Management”,
Sumy National Agrarian University

THE ESSENCE OF INTEGRATION OF AGRICULTURAL PRODUCERS

Ukraine's agricultural sector is characterized by fragmentation and the dominance of small and medium-sized producers, which prevents it from fully realizing its potential. The lack of cooperative ties makes it difficult to introduce innovations, increase labor productivity, and enable farmers to enter sales markets. In the context of further trade liberalization and increased competition, this puts domestic agricultural products at a disadvantage.

Therefore, intensification of the integration of agricultural producers through the creation of various unions, cooperatives, associations, and clusters is essential for the modernization and competitiveness of the industry. The study of the nature, mechanisms and consequences of agrarian integration is an extremely relevant area of modern scientific research in the agrarian economy [3, p. 55-56].

Scientific research on the phenomenon of agrarian integration is based on the theory of transaction costs (Williamson), the concept of integrated structures in the agro-industrial complex (Mesel-Veseliak), the theory of clustering (Porter) etc [1; 4].

Agrarian integration can be defined as a complex interaction of agricultural and other sectors of the national agro-industrial complex, which leads to cost optimization, increased efficiency, synergies and competitive advantages.

The main forms of agrarian integration include agricultural holdings, associations of agricultural producers, agricultural service cooperatives, agro-industrial clusters, corporations, etc. Their development is a global trend in the agricultural sector.

Successful experience in agrarian integration is demonstrated by the EU countries, the USA, Canada, etc. In particular, cooperatives for the processing and marketing of milk, pork, and vegetables are widely operating in the Netherlands. They provide not only economies of scale, but also the implementation of joint marketing and export development programs. The United States has developed farmers' associations that provide their members with access to cheap resources, financing for innovative development, etc.

In Ukraine, individual examples of farmers' integration at the local level still prevail. However, some cooperative associations (Nashe Selo, Ukrlatagro) demonstrate an increase in agricultural productivity of up to 20%. This suggests that with appropriate support measures, agrarian integration can be successfully accelerated in the domestic context [2].

The SWOT-analysis of the potential for integration of agricultural producers in Ukraine allows us to identify the following main points:

– the strengths of integration are: a significant number of small farmers interested in uniting to increase profitability;

– weaknesses are: low level of trust and cooperative culture among farmers, lack of experience in joint activities;

– opportunities include access to cheaper inputs; increased productivity and efficiency through cooperation and synergies;

– threats are the unwillingness of traditional market players to strengthen competitors, imperfect regulatory framework, difficulty in coordinating interests, etc.

Thus, the main results of the SWOT analysis prove the necessity and feasibility of a targeted state policy to stimulate agrarian integration by eliminating or minimizing threats and weaknesses and realizing the existing opportunities of the agricultural sector.

In general, for the formation and development of agro-industrial integration in Ukraine, it is necessary to implement targeted actions that would stimulate the development of the specified processes between domestic agricultural and related business entities: provision of comprehensive state support for cooperative associations of agricultural producers (financial, informational, legal, etc.); stimulation of cooperation between agrarian business and research institutions; adaptation of foreign experience of successfully functioning integration models to the realities of Ukraine; formation of a favorable investment climate and attraction of funds for the development of integrated formations; carrying out broad information and clarification campaigns on the advantages of combining the efforts of producers [4, p. 184-186].

Thus, the integration of agricultural producers through the creation of various associations is an important area of development in the sector. To study agrarian integration, it is advisable to apply an interdisciplinary approach using a set of economic, statistical, and sociological methods. The key task is to formulate an effective state policy of comprehensive assistance and stimulation of the processes of cooperation of farmers. If the integration potential is successfully realized, the efficiency of agricultural production can be significantly increased.

References

1. Kutsenko I. The impact of integration on the development of the agricultural sector. *Agricultural and Resource Economics : International Scientific E-Journal*. 2018. Vol. 4. No. 3. pp. 86-103.

2. The Nashe Selo Service Cooperative was established. URL: <https://www.nasheselo.org/>.

3. Kharchenko T. Vertical integration as a factor of increasing the competitiveness of farms. *Economic discourse*. 2019. №1. Pp. 55-62.

4. Stupak S. M. Study of the regional specifics of the implementation of integration processes in the bakery industry on the basis of the cluster approach. *Bulletin of Socio-Economic Research*. 2013. №2(2). Pp. 182-191.

УДК 336.531.2:338.432

Maznyj O.

Postgraduate student in the specialty 073 “Management”,
Sumy National Agrarian University

CLUSTERS AS A TOOL FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN AGRICULTURE

Agriculture is a strategically important sector of Ukraine's economy that ensures the country's food security and accounts for a significant share of exports. At the same time, despite a certain increase in key indicators of the industry in recent years, it lags far behind the agricultural sectors of developed countries in terms of efficiency and productivity. This is due to a number of factors: outdated production technologies, lack of innovation, and limited opportunities for small and medium-sized producers to compete in the markets. Therefore, the search for effective ways to modernize and innovate the industry is extremely important.

One of the promising mechanisms for solving the existing problems in the agricultural sector of Ukraine may be the clustering of agricultural production - the creation of territorial associations of enterprises that allow combining the efforts of all participants in the value chain. Foreign experience shows that agricultural clusters can provide a significant increase in agricultural efficiency [3, p. 258].

Thus, clusters allow to combine the efforts of farmers, suppliers, processors, researchers and other participants in the agricultural sector. This approach allows to increase the productivity of the agri-food system through access to the best technologies, knowledge, skills, as well as to ensure the penetration of innovations through close cooperation between science and business, to improve market access for small producers, and to attract investment in the agricultural sector of the state economy.

The theoretical basis for the study of clusters is the work of M. Porter, M. Enright, S. Rosenfeld and other researchers of the cluster model of production organization. According to M. Porter's concept, a cluster is a group of geographically localized interconnected companies, suppliers, intermediaries and related organizations that compete but also cooperate. The specificity of agrarian clusters lies in combining the efforts of all participants in the food chain: producers of raw materials, processors, suppliers of inputs, educational and scientific institutions, logistics and marketing companies, etc [1; 2; 3, p. 259].

The key advantages of clusters are the ability to make better use of local resources and competencies, increase labor productivity, stimulate innovation and transfer of knowledge and technology between participants. In the agricultural sector, this means overcoming the technological gap and low efficiency of the industry [4, p. 64].

To study the prerequisites and consequences of the formation of agrarian clusters for the agricultural sector, several stages and areas of research should be carried out:

- economic and statistical analysis – to assess the level of concentration and specialization of agricultural production in a particular region, which is a prerequisite for clustering;

- use of expert methods – conducting a survey of agribusiness representatives, scientists, and officials to determine the potential and barriers to cluster formation in specific conditions;

- case studies – a detailed analysis of the successful experience of agricultural clusters in other countries and its adaptation to local conditions;
- economic and mathematical modeling – building models to predict the socio-economic impact of clusters;
- SWOT analysis – a comprehensive assessment of strengths, weaknesses, opportunities and threats in the creation of agricultural clusters.

The application of a set of these methods will allow a comprehensive study of the feasibility and prospects of clustering agricultural production for its innovation.

For the development of agrarian clusters in Ukraine, some preparatory steps need to be taken, such as: developing a special state program to support cluster initiatives in the agricultural sector; stimulating investment in agrarian clusters by providing tax and other benefits; intensifying cooperation between research institutes and agricultural producers on the basis of a cluster approach; raising awareness of agricultural market participants about the benefits and mechanisms of clustering; training qualified managers to manage agrarian clusters; and developing a comprehensive set of methods to ensure that agrarian clusters are created and implemented [4].

The creation of agrarian clusters is an extremely relevant area of innovative development of Ukrainian agriculture and increase of its competitiveness. The successful implementation of the cluster model in the agricultural sector requires a comprehensive study of its preconditions, features, and risks using a number of economic, statistical, and expert methods. A comprehensive study of these issues at the theoretical, methodological, scientific and practical levels will allow to form an effective organizational and economic mechanism for clustering the domestic agricultural sector.

References

1. Porter M. *The Competitive Advantage of Nations*. Macmillan. London. 1990.
2. Porter M. *Clusters and Economic Policy: Aligning Public Policy with the New Economics of Competition*. ISC White Paper 2007. 2009. 10 p.
3. Orlyk O. Clusters as an innovative form of development of agro-industrial production. *Bulletin of Socio-Economic Research*. 2012. Issue 1(44). pp. 258-265.
4. Fedorchuk O.M., Petrenko V.S., Karnaushenko A.S. Agricultural clusters: problems, advantages and prospects. *Problems of a systematic approach in the economy*. 2020. № 4(78). C. 63-69.

УДК 334.722.05(477)

Maksychka A.

Postgraduate student in the specialty 073 “Management”,
Sumy National Agrarian University

MODERN ASPECTS OF COOPERATION OF SMALL AGRICULTURAL PRODUCERS

Currently, the vast majority of agricultural producers in Ukraine are small farms and subsidiary plots. Difficulties in accessing finance, technology, and markets prevent them from effectively realizing their potential. Cooperation can be an important way to increase their efficiency and competitiveness. After all, combining

the resources of small farmers in the framework of joint production, marketing, harvesting and processing of products can bring significant economic benefits. In general, the study of modern aspects and ways to strengthen the cooperation of small agricultural producers in Ukraine is extremely necessary and relevant.

The theoretical basis for the study of agricultural cooperation is the work of such scholars as S. Borodayevsky [2], I. Krysalnyi, L. Moldavan, V. Zinovchuk [1] and others, who studied the economic nature, forms and results of agricultural cooperation [3, p. 277]. In particular, cooperation in agriculture can be defined as a system of joint production and economic activities by agricultural enterprises to increase efficiency by centralizing certain operations and using economies of scale [1].

The key areas of cooperation in the agricultural sector are: joint production and processing of agricultural products; common marketing and sales; pooling of capital for innovative development; use of common machinery and equipment, etc. Cooperation covers all stages of the value chain in agricultural production [3, p. 277-278].

In developed countries with market economies, agricultural cooperation has become widespread. In particular, in Germany, the share of dairy products produced and sold by cooperatives is more than 60%, in France - 85% of grain and oilseeds are harvested by agricultural cooperatives [3, p. 276]. In Ukraine, the share of agricultural cooperatives does not exceed 5% of total production. This indicates a significant unrealized potential of cooperation and the need for comprehensive measures to support and stimulate it.

Currently, highly integrated holding-type structures prevail in Ukraine in terms of size and distribution. The main differences between an agricultural cooperative and an agricultural holding are as follows:

Purpose of activity. A cooperative aims to meet the economic needs and interests of its members. An agricultural holding is aimed primarily at generating profit for its owners.

Ownership and control. A cooperative is an association of independent producers who retain ownership of land and property. An agricultural holding is one large business under the control of its owners.

Distribution of income. In a cooperative, profits are distributed among its members. In an agricultural holding, it goes to the owners of the holding.

Self-governance. A cooperative is characterized by a high level of self-government and democratic control by its members. Management in an agricultural holding is centralized.

State support. Cooperatives enjoy certain benefits and preferences from the state. Agroholdings do not have such support.

Therefore, for small agricultural producers, cooperative is a very promising direction of their own development, and can be contrasted with integration into holding structures [1].

Having carried out a SWOT-analysis of cooperation of small agricultural producers in Ukraine, we can note the following: the strengths of cooperation are: a significant share of the small-scale sector, the interest of many farms in uniting to increase efficiency; weaknesses are: lack of cooperative traditions and distrust of

joint forms of management, lack of start-up capital in farms; opportunities are: access to cheaper resources and technologies; obtaining economies of scale; improving profitability and competitiveness; and

The SWOT analysis demonstrates both significant opportunities and certain threats to the development of agricultural cooperation in Ukraine. Therefore, in order to strengthen cooperation of small agricultural producers, it is necessary to implement certain organizational and economic changes in the state, namely: creation of favorable conditions for the establishment and operation of cooperative associations; information and advisory support for farmers on the benefits of cooperation; a system of preferential lending for newly established agricultural cooperatives; attraction of international technical assistance to teach the basics of cooperation; improvement of tax legislation to stimulate the development of the cooperative movement in agriculture.

Thus, the current aspects of agricultural cooperation development have a significant potential to increase the competitiveness of small producers and the agricultural sector as a whole.

References

1. Zinovchuk V. V. Should Ukraine expect a cooperative boom? Cooperative readings: 2018. 2018. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/9064/1/Cooperative_2018_7-11.pdf.
2. Glushan O. V. Issues of the theory of cooperation and cooperative credit in the scientific heritage of S.V. Borodaevsky. *Sumy Historical and Archival Journal*. 2012. № 18-19. Pp.75-82.
3. Yarema L.V. Agricultural cooperatives: problems and prospects. *Economics and management of the national economy*. 2018. №19. Pp. 276-281.

УДК 631.10

Стрижак Т. А.

к. с.-г. наук, доцент кафедри тваринництва та харчових технологій,
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля

Пархоменко Л. І.

к. вет. наук., завідувачка кафедри здоров'я тварин і екології,
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля

Носов О. О.

студент аграрного факультету,
Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля

ТВАРИННИЦТВО В УМОВАХ ПОВОЄННИХ ДІЙ (ПРОЕКТ “SULAWE”)

Проаналізовано можливі наслідки безпосереднього й опосередкованого впливу воєнних дій на тваринництво. На окремих прикладах висвітлено наявні та відкладені у часі наслідки прямого впливу війни для благополуччя тварин. Окреслено основні напрями посилення підтримки державою аграрного сектору.

Аналіз стану галузі тваринництва свідчить, що воєнні дії внаслідок агресії сусідньої держави проти України, які тривають з 2014 року, спричиняють не лише екологічні і соціальні збитки, а й значні збитки тваринницької галузі аграрного сектору економіки. Одним із аспектів впливу війни - є порушення функціонування усіх систем життєзабезпечення, складу і структури багатьох компонентів аграрної галузі країни. Загальний стан тваринництва, племінних ресурсів, кормової, ветеринарної і обслуговуючої бази потребує негайного відновлення і реструктуризації галузі. Безпосереднього негативного та руйнівного впливу зазнали великі сільськогосподарські виробництва, агрохолдинги, фермерські і особисті селянські господарства; середні і малі підприємства різної форми власності з вирощування тварин і птиці, а також з переробки тваринницької сировини. Це унеможливує та ускладнює подальшу роботу цих сільськогосподарських підприємств та покращення економічного еквіваленту галузі. Це призводить до суттєвого збільшення площі антропогенно трансформованих сільськогосподарських угідь і територій. Прикладами прямих незворотних втрат є знищення, пошкодження або порушення сільськогосподарських об'єктів виробництва та переробки тваринницької інфраструктури на території Донецької, Луганської, Харківської, Миколаївської, Одеської та інших областей України. Наслідки оборонної та військової діяльності створюють загрози національній безпеці України.

Основні проблеми утримання та годівлі великої рогатої худоби на підприємствах галузі та негаразди, які відбулися із початком війни виникли внаслідок порушень сталих логістичних ланцюгів технологічного, кормового і ветеринарного забезпечення великої рогатої худоби та переробки молочно-м'ясної продукції. Руйнівний вплив на здоров'я та продуктивність тварин, зокрема дійних корів і нетелів зазнали незворотної, негативної дії. Проблеми з якими зустрічаються виробники це неможливість збалансувати раціон через несвоєчасність отримання кормових компонентів і нагальна проблема із реалізацією молочно-м'ясної продукції.

Окремо постали проблеми відтворення і репродукції у тваринницькій галузі. Причини їх виникнення також є - порушення логістики, енергозабезпечення, ветеринарного контролю і епізоотичної безпеки. Постійні зміни раціону, значні технологічні порушення, перевезення тварин з місць бойових дій на непридатні території і необладнані приміщення, це все спричиняє стрес тваринам та як наслідок виникають порушення нейроендокринної системи і зміни синтезу гонадотропних гормонів. В наслідок цього господарство несе суттєві економічні втрати, пов'язані з проблемами відтворення і репродуктивного здоров'я тварин. Що унеможливує впровадження і застосування у виробництво сучасних інноваційних розробок. Дуже гостро постала проблема здоров'я та імунітету тварин у період воєнного стану. Зокрема, не має точних уявлень та показників здоров'я як біологічного стану організму. Не має сучасної методології його визначення, як сумарного вектору благополуччя цілісного організму тварини. Здоров'я та імунітет мають базуватися на принципах сталого добробуту тварин. Потрібні нові підходи для визначення стану імунітету тварин в умовах повоєнного стану. Та здійснювати

заходи для покращення здоров'я тварин в основі яких лежать сучасні методики реабілітації тварин й відновлення рівня селекційно-племінних, технологічних характеристик та минулих показників продуктивності. Виникає потреба і важливість створення в Україні загальної бази даних тварин і тваринницьких господарств та можливість доступу до неї науковців, громадськості, що дозволить покращити збереження здоров'я тварин і покращити їх благополуччя.

У 2023 р. державна аграрна політика спрямована на посилення стійкості аграрного сектора і подолання наслідків воєнних дій, підтримку експорту вітчизняної агро продукції, адаптацію нормативно-правового поля в аграрній сфері відповідно до норм і правил ЄС. Заходи які застосовувалися для фінансової підтримки сільгосп товаровиробників у період дії воєнного стану: Подовжено дію державної програми “Доступні кредити 5–7–9 %” [1]. З початку 2023 р. за цією програмою профінансовано 9 тис. агропідприємств на суму 34,8 млрд грн. Загалом від початку дії програми нею скористалися 11,6 тис. українських агропідприємств, які одержали 60,1 млрд грн банківських кредитів на розвиток господарств [2]. Скасовано ліцензування експорту певних видів агропродукції [3], зокрема живої великої рогатої худоби, мороженого м'яса великої рогатої худоби, м'яса курей свійських, м'яса та істівних м'ясних субпродуктів, істівного борошна з м'яса або м'ясних субпродуктів, м'яса великої рогатої худоби, яєць курей свійських, жита, вівса, проса. Відбувається адаптація українського законодавства і нормативно-правової бази до норм і правил ЄС. У сфері безпечності та якості харчових продуктів, кормів, здоров'я та благополуччя тварин з метою гармонізації вітчизняної законодавчої бази із законодавством ЄС ухвалено Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання продовольчої безпеки та розвитку тваринництва” від 30 червня 2023 р. № 3221-IX [4]. Цим законом, серед іншого, передбачено: віднести гібридних свиней до племінних ресурсів у відповідності до вимог Регламенту ЄС 2016/1012 щодо зоотехнічних та генеалогічних умов для розведення, торгівлі та ввезення в ЄС окремих тварин; визнати кормові добавки, якщо вони зареєстровані в ЄС, без проведення державної реєстрації в Україні.

Ключові напрями в умовах повномасштабної війни мають орієнтуватися на збереження ефективності ланцюга “виробництво – переробка – зберігання – постачання населенню продуктів харчування”. Вкрай важливими є нарощування виробництва сільськогосподарської продукції. В умовах повоєнного відновлення варто забезпечити диверсифікацію розвитку аграрного виробництва на основі підвищення капіталізації та інвестиційної привабливості агропідприємств, формування ринкових інститутів, що передбачатиме підвищення ефективності використовуваних у сільському господарстві ресурсів [5].

Як зазначено в Законі України “Про ветеринарну медицину” № 1206-IX, прийнятого 4 лютого 2021 року, “... що благополуччя тварин це – стан забезпечення фізіологічних та етологічних потреб тварин шляхом створення належних умов для їх розведення, утримання та транспортування, включаючи

систематичний догляд, належне годування, поїння та гуманне поводження з тваринами, що виключає страх, біль і страждання, у тому числі під час забою, та забезпечує свободу прояву твариною типової для неї поведінки...” будемо з повагою відноситися до найвищої цінності всього живого – ЖИТТЯ! [6].

Список літератури

1. Реалізація Програми здійснюється відповідно до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, затвердженого Постановою КМУ від 24.01.2020 № 28 (у редакції Постанови КМУ від 14.03.2023 № 229), яким визначено умови, критерії та механізми надання такої підтримки через уповноважені банки за участі Фонду розвитку підприємництва.

2. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва : Постанова КМУ від 14.03.2023 № 229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2023-%D0%BF#Text>

3. Про внесення змін у додаток 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2022 р. № 1466 : Постанова КМУ від 12.05.2023 № 472. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/472-2023-%D0%BF#Text>

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання продовольчої безпеки та розвитку тваринництва : Закон України від 30.06.2023 № 3221-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3221-20#Text>

5. Національний інститут стратегічних досліджень. Ключові політики та заходи для підтримки аграрного сектору України в умовах воєнного стану. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/klyuchovi-polityky-ta-zakhody-dlya-pidtrymky-ahrarnoho-sektoru-ukrayiny-v-30.11.2023>.

6. ІПС ЛІГА: ЗАКОН Про ветеринарну медицину [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/view/T211206?an=840&ed=2022_12_13

УДК 630.2

Чемерис І. А.

к.б.н, доцент, завідувач кафедри лісового господарства та
раціонального природокористування
Черкаського державного технологічного університету,

Ключка С. І.

к.пед.н, доцент кафедри лісового господарства та
раціонального природокористування
Черкаського державного технологічного університету

АНАЛІЗ ЛІСОВОГО ФОНДУ

ФІЛІЇ “ЧЕРКАСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО” ДП “ЛІСИ УКРАЇНИ”

Філія “Черкаський лісгосп” ДП “Ліси України” займається господарською діяльністю в лісовому господарстві Черкаської області в Україні. Однією з

основних функцій лісгоспу є збереження та раціональне використання лісових ресурсів на території області. Лісовий фонд філії “Черкаський лісгосп” складається з лісів загальною площею більше 200 тисяч гектарів. Лісгосп здійснює повний цикл лісового господарства: від лісовідновлення та вирощування молодих насаджень до заготівлі деревини та її подальшої переробки. Крім цього, філія “Черкаський лісгосп” займається охороною та збереженням біорізноманіття лісів та природних екосистем [1].

Лісгосп є важливим гравцем на лісовому ринку України та забезпечує як місцеві потреби у деревині, так і експортні контракти. Філія “Черкаський лісгосп” використовує сучасні технології та підходи до лісового господарства з метою забезпечення стійкої експлуатації лісових ресурсів та збереження біорізноманіття в рамках сталого розвитку.

Ліси філії були класифіковані на такі категорії:

- ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення площею 1602,3 га;
- рекреаційно-оздоровчі ліси площею 29929,3 га;
- експлуатаційні ліси площею 3630,0 га.

Детальний поділ площі земель лісгосподарського призначення за категоріями лісових ділянок, в розрізі категорій лісів представлено в таблиці 1.

Таблиця 1. Поділ площі земель лісгосподарського призначення за категоріями лісових ділянок в розрізі категорій лісів [2]

Загальна площа земель лісгосподарського призначення	Лісові ділянки									Разом
	Вкриті лісовою рослинністю		Не вкриті лісовою рослинністю							
	Разом	Лісові культури	Не зімкнуті лісові культури	Лісові розсадники	Зруби	Галявини, пустирі	Біогалявини	Лісові шляхи, просіки	Разом	
Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення										
1948,0	1550,5	363,4	42,1				0,7	9,0	51,8	1602,3
Рекреаційно-оздоровчі ліси										
31453,6	27767,1	19135,6	989,5	72,1	546,2	54,1	112,7	387,6	2162,2	29929,3
Експлуатаційні ліси										
35867,2	3402,0	1781,0	159,6	2,9	24,1	3,6	1,7	36,4	228,3	3630,0
Разом по філії										
37258,8	32719,0	21280,0	1192,2	75,0	570,3	57,7	115,1	433,0	2442,3	35161,6

Отже, структура розподілу площі лісового фонду щодо категорій земель задовільна. Площа вкритих лісовою рослинністю земель складає 32719,0 га.

Найбільшу частку займають ліси рекреаційно-оздоровчого значення – 84,4 %; експлуатаційні ліси – 10,4 %; ліси природо-наукового, історично-культурного призначення – 5,2 %.

Розподіл лісів за породами. Хвойні породи дерев є найбільш поширеним та займають площу 20000 га; твердолистяні породи – 8000 га; найменш поширеними на території лісгоспу є м'яколистяні породи дерев – близько 3000 га.

Як видно з рисунку 1, домінуючою породою є сосна – 62,2 %; дуб – 18 %; ясен – 8,2 %; вільха – 7,1 %; береза – 2,3 %; липа – 0,7 %; клен – 0,6 %; граб, верба та інші породи – по 0,3%.

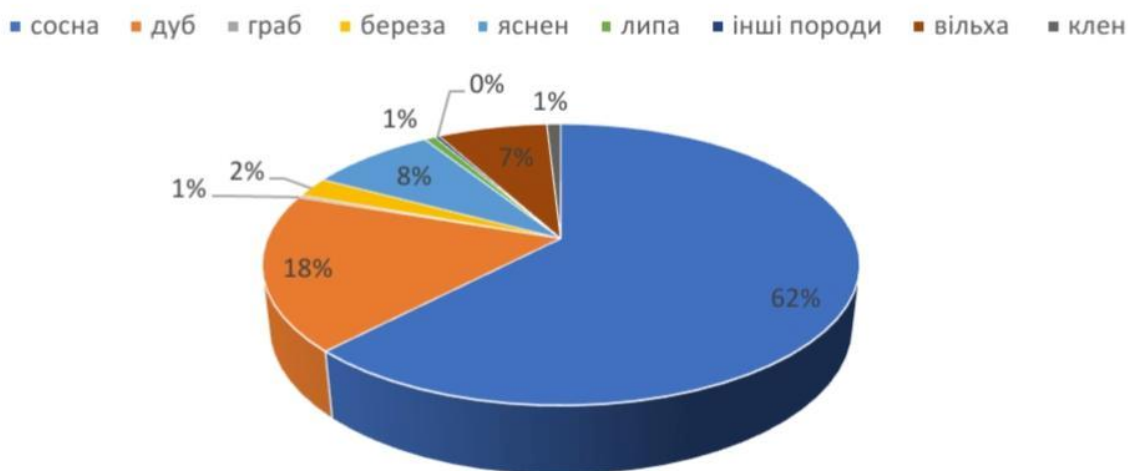

Рис. 1. Розподіл площі покритою лісом за породами у відсотковому співвідношенні [2]

Вивчення сучасного стану лісів є актуальним та необхідним питанням в умовах реформування лісової галузі та є основою науково обґрунтованої оптимізації ведення лісового господарства.

Список літератури

1. Сучасний стан та особливості формування соснових борів на Притясминських пісках. Ключка С.І., Сорока М.І., Чемерис І.А. Тези доп. Учасн. І Міжн. наук. конф. з міждисциплінарних досліджень, 19 – 21 січня 2021 р., Берлін, Німеччина.

2. Проект організації та розвитку лісового господарства Державного підприємства “Черкаське лісове господарство” Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства. – Державне агентство лісових ресурсів України, Українське державне проектне лісовпорядне виробниче об’єднання, Українська лісовпорядна експедиція. – Ірпінь, 2014. – 245 с.

УДК 591.5

Резнікова В. В.

ст. викладач,

Козичар М. В.

к.с.-г.н., доцент,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

Подаков Є. С.

к.е.н., доцент,

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

ЕФЕКТИВНІ ТА БЕЗПЕЧНІ МЕТОДИ БОРОТЬБИ З МИШАМИ В ДОМАШНІХ УМОВАХ БЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ХІМІЧНИХ ПРЕПАРАТІВ

В останні роки, особливо під час повномасштабної війни в Україні, дуже актуальною проблемою для домогосподарств України є величезна наявність мишей та боротьба з ними. Миші в домашніх умовах - не лише джерело неприємностей та хвилювань, а й потенційна загроза здоров'ю та безпеці. Традиційні методи боротьби з мишами часто включають використання отрут та хімічних репелентів, які можуть нести додаткові ризики для людей, домашніх тварин та навколишнього середовища. У сучасному світі, де все більше уваги приділяється екологічності та сталому розвитку, з'являється попит на безпечні та ефективні природні методи контролю за популяцією мишей.

Актуальність зазначеної проблеми полягає у зростаючій потребі в ефективних та екологічно безпечних методах боротьби з мишами в домашніх умовах. З огляду на підвищену увагу до охорони здоров'я людини та збереження довкілля, а також занепокоєння щодо використання традиційних хімічних репелентів, існує значний попит на безпечні та натуральні рішення.

Боротьба з мишами в домашніх умовах вимагає комплексного підходу та ретельного вибору методів, які будуть не лише ефективними, але й безпечними для людей, домашніх тварин та навколишнього середовища. Сучасні стратегії включають різноманітні природні методи, кожен з яких має свої переваги та особливості використання. Дослідження охоплює детальний огляд найбільш ефективних природних методів боротьби з мишами, які допоможуть підтримувати домогосподарство вільним від цих небажаних гостей.

1. Природні відлякувачі. Один з найбезпечніших методів - використання природних відлякувачів. Миші чутливі до певних запахів, що робить використання ефірних олій ефективним методом. Наприклад, м'ята, шавлія, лаванда, евкаліпт, пижмо, коріандр, лавр, гвоздика, полин, кінза, ромашка та бузина відомі своїми відлякувальними властивостями.

2. Алюмінієва фольга. Алюмінієва фольга також є ефективним засобом. Миші не люблять звук та запах фольги, а також не можуть до неї прикріпитися. Вона

може бути використана як перешкода для мишей. Це особливо корисно для захисту об'єктів, які миші можуть гризти або використовувати для гніздування.

3. Пекарська сода. Пекарська сода є отруйною для мишей і може використовуватися як репелент, змішана з приманкою. Однак, цей метод вимагає обережності, оскільки може бути небезпечним для дітей та домашніх тварин, якщо вони випадково з'їдять приманку. Тому цей метод краще використовувати в місцях, недоступних для дітей та тварин.

4. Коти. Наявність kota в будинку може діяти як природний відлякувач мишей. Хоча не всі коти мають бажання полювати, їхня присутність сама по собі може бути досить відлякуючою для гризунів.

5. Використання котячого наповнювача. Використання забрудненого котячого наповнювача також може відлякати мишей. Розпорошення наповнювача вздовж стін, де зазвичай рухаються миші, може бути ефективним. Суміш котячого наповнювача з кількома краплями білого оцту може зробити запах ще сильнішим.

6. Ультразвукові пристрої. Ультразвукові пристрої, які випускають звукові хвилі з частотою 10,000 Гц, можуть бути ефективними в відлякуванні мишей.

7. Механічні пастки. Використання механічних пасток - це традиційний спосіб контролю за популяцією мишей. Існують різні типи пасток, від простих ловильних до більш гуманних варіантів, що дозволяють відловити та відпустити тварину.

8. Чистота та профілактика:

а) підтримання чистоти. Регулярне прибирання та утримання чистоти в будинку є важливим аспектом профілактики, та значно знижує привабливість житла для мишей.

б) зберігання їжі. Ефективне зберігання їжі є ключовим для запобігання залучення мишей. Важливо забезпечити, щоб всі продукти, особливо зернові та корм для домашніх тварин, зберігалися в міцних контейнерах, недоступних для гризунів.

в) блокування доступу. Для запобігання проникненню мишей важливо заблокувати всі можливі точки входу.

Зазначені методи допомагають зменшити випадки появи мишей у домогосподарствах, не завдаючи шкоди навколишньому середовищу та здоров'ю людей. Вони можуть бути використані окремо або в комбінації для підвищення ефективності у боротьбі з мишами. Важливо підійти до цього процесу комплексно, враховуючи всі аспекти домашнього середовища.

Крім того, застосування природних методів сприяє підтримці безпечного та здорового середовища вдома, уникаючи ризиків, пов'язаних з використанням хімічних репелентів. Це вказує на високу актуальність та значення природних методів у сучасній стратегії контролю шкідників.

Підсумовуючи, можна сказати, що природні методи боротьби з мишами відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки та екологічної чистоти домашнього середовища, і їх застосування та розвиток мають важливе значення для сучасного суспільства.

SCIENTIFIC PUBLICATION

MODERN CHALLENGES AND TOPICAL ISSUES OF
SCIENCE, EDUCATION AND SOCIETY
MATERIALS OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

February 7, 2024

Tampere, Finland

English, Ukrainian and other

Editor-in-Chief: Mattila J.

Technical editor: Laakso T.

Artistic editor: Niemi N.

Corrector: Tikkanen A.

Typesetting and Editorial: Heino V.

Graphic Designer: Toivonen A.

Passed for printing 07.02.2024. Format 60x90/16

Offset paper. Printing – risography. Conventionally printed sheets 5,1

Typeface Cambria Math.

Circulation 700 copies. Зам. № 108/1/397

Yliopistonkatu 58, 33100 Tampere, Finland

All rights reserved.

The authors are responsible for the content of the materials.

The editorial board may not share the opinions of the authors.

Official website: <http://www.economics.in.ua>

